

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

MED, I OCH MOT SEXARBETE

EN FALLSTUDIE AV ORGANISATIONEN
SAHELI HIV/AIDS KARYAKARTA SANGH I PUNE, INDIEN

Socionomprogrammet

C-uppsats ht 2008

Författare: Sara Andersson

Maria Svalander

Handledare: Helena Johansson

ABSTRACT

Titel Med, i och mot sexarbete – en fallstudie av organisationen Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh i Pune, Indien

Författare Sara Andersson och Maria Svalander

Nyckelord genusordning, maktgörande, stigmatisering, peer-utbildare

Syftet med uppsatsen är att mot bakgrund av en teoretisk förförståelse om Indien och sexhandel undersöka och diskutera hur organisationen Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh arbetar med kvinnor i sexarbete i Pune, Indien och undersöka hur personalen upplever arbetet. Frågeställningarna tar upp hur organisationen arbetar med kvinnor i sexarbete, hur personalen upplever arbetet och vilka samhälleliga faktorer som påverkar arbetet samt hur detta kan analyseras i förhållande till feministisk teori och empowerment. Uppsatsen är en kvalitativ studie som genomförts med sju respondentintervjuer, observationer samt litteraturstudier. Organisationen arbetar med stödjande insatser för kvinnor i sexarbete såsom kondominformation och -distribution, hjälp med omhändertagande av kvinnornas barn, hjälp till sjukvård och egen bank med villkor anpassade till kvinnornas situation. De arbetar även med information till samhället om sexarbete och dess problematik. Arbetet bygger på Peer Education system där de som arbetar som Peer Educators arbetar eller tidigare arbetat i sexarbete. De anser själva att det är ett meningsfullt arbete där de kan nå fram till kvinnorna i sexarbete. Ett centralt tema som framkommit är att organisationen arbetar med kvinnor i sexarbete i den situation de befinner sig snarare än att i första hand fokusera på att ta dem alla ur sexarbete då det i nuläget inte finns alternativa inkomstkällor för alla. Vidare har det blivit tydligt att organisationen arbetar med brukarmedverkan som en del av empowerment, vilket fungerar väl. De stigmatiserande attityderna från samhället påverkar både kvinnorna i sexarbete och organisationens arbete vilket behöver förändras för att skapa en bättre situation för kvinnor i sexarbete.

1 INLEDNING	1
2 SYFTE.....	1
2.1 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	1
3 KONTEXTBESKRIVNING	2
3.1 GLOBALISERING	2
3.2 SEXHANDEL	2
3.2.1 Synen på prostituerade	4
3.2.2 Sexhandel i Indien.....	4
3.2.3 Sexhandel i Pune.....	5
3.2.4 Konsekvenser av sexhandel.....	5
3.2.5 HIV/AIDS.....	6
3.3 INDIEN.....	6
3.3.1 Ekonomi	6
3.3.2 Arbetslöshet.....	7
3.3.3 Politik.....	7
4. TEORIER OCH TIDIGARE FORSKNING.....	10
4.1 FEMINISTISK TEORI	10
4.1.1 Författarnas utgångspunkt.....	10
4.1.2 Genus och genusordning.....	10
4.1.3 Arbetsmarknad och hushållsarbete.....	11
4.1.4 Objektifiering och sexhandel	12
4.1.5 Bilden av den indiska kvinnan	13
4.1.6 Avslutning	13
4.2 EMPOWERMENT	14
4.2.1 Definition	14
4.2.2 Feministisk empowerment.....	14
4.2.3 Empowermentprocessen	15
4.2.4 Empowerment på olika nivåer	15
4.2.5 Att arbeta professionellt med empowerment.....	16
4.3 TIDIGARE FORSKNING	16
5 METOD	19
5.1 INTERVJUER	19
5.2 URVAL	19
5.3 OBSERVATIONER.....	20
5.4 ANALYS	20
5.5 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	20
6 RESULTAT OCH ANALYS	22
6.1 SAHELI HIV/AIDS KARYAKARTA SANGH	22
6.1.1 Politisk bakgrund.....	22
6.1.2 Community.....	23
6.1.3 Community based organization	24
6.1.4 Organisationens målsättning.....	24
6.1.5 Organisationens målgrupper.....	24
6.1.6 Organisationens arbete.....	25

6.1.7 Arbetsstrategier.....	26
6.1.8 Peer-utbildare.....	27
6.2 RESPONDENTERNA.....	27
6.3 ATTITYDER.....	28
6.3.1 Kvinnor i sexarbete attityder gentemot peer-utbildarna och Saheli.....	28
6.3.2 Bordellmammornas attityder gentemot peer-utbildarna och Saheli.....	29
6.3.3 Samhällets attityder gentemot peer-utbildarna och Saheli.....	30
6.3.4 Samhällets attityder gentemot kvinnor i sexarbete.....	32
6.4 ORGANISATIONENS ARBETE.....	33
6.4.1 Peer-utbildarnas styrkor.....	33
6.4.2 Organisationens styrkor.....	35
6.4.3 Organisationens svagheter.....	36
6.4.4 Påverkbarhet och förändring.....	37
6.4.5 Peer-utbildarnas engagemang och utveckling.....	38
6.5 LAGAR OCH SAMHÄLLELIG FÖRÄNDRING.....	41
6.5.1 Lagar.....	41
6.5.2 Samhälle.....	43
6.6 KVINNOR OCH MÄN I SEXARBETE.....	45
6.6.1 Bordellmammor och bordellägare.....	45
6.6.2 Kvinnor och män i sexarbete - likheter och skillnader.....	46
7 SLUTDISKUSSION.....	50
8 REFERENSLISTA.....	53
BILAGA 1.....	57

1 INLEDNING

I en dörröppning står fyra unga kvinnor och väntar på dagens första kunder. De hälsar glatt och igenkännande på personalen från Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh och tittar nyfiket på de två svenskorna som går in på bordellen i Punes red light area. Den mörka hallen leder upp för en smal trappa vidare in i ett rum på några kvadratmeter som fungerar som samlingsrum och kök. Innanför finns pyttesmå rum där kvinnor bor och arbetar. I samlingsrummet sitter bordellmamman tillsammans med fyra kvinnor som är hennes och arbetar i bordellen. Gästerna bjuds på kaffe och stämningen är hög. Man samtalar om viktiga händelser samt vardagens bestyr. Detta är vårt första möte med en bordell.

Sexhandel är ett högst aktuellt, globalt, strukturellt problem i vårt samhälle. Trots detta är det också ett undanskymt, tabubelagt område som präglas av förutfattade meningar och fördomar om hur sexhandeln ser ut och hur man skall arbeta med problematiken kring sexhandel. Arbetet på Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh omkullkastade flera av våra förutfattade meningar redan första dagen där. Genom att skriva denna uppsats hoppas vi kunna vidarebefordra våra erfarenheter därifrån. Uppsatsen utgörs av en fallstudie men kan också i ett större perspektiv erbjuda ett exempel på hur en organisation kan arbeta med, och i förlängningen mot, sexarbete.

2 SYFTE

Att mot bakgrund av en teoretisk förförståelse om Indien, globalisering och sexhandel undersöka och diskutera hur organisationen Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh arbetar med kvinnor i sexarbete i Pune, Indien och undersöka hur personalen upplever arbetet. Detta kommer sedan att analyseras utifrån feministisk teori och empowerment.

2.1 Frågeställningar

- Hur arbetar organisationen Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh med kvinnor i sexarbete?
- Hur upplever personalen på Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh arbetet på organisationen och dess resultat?
- Vilka samhällsliga faktorer påverkar arbetet som Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh utför?

3 KONTEXTBESKRIVNING

En kontextbeskrivning av globalisering, sexhandel och Indien presenteras nedan för att erbjuda en fond att relatera det empiriska materialet till.

3.1 Globalisering

Globaliseringen påverkar flera olika dimensioner av vår värld. Moghadam (2005) visar att det bland annat handlar om politik, ekonomi, handel, möjlighet att röra sig över gränser och världskultur. Vissa anser att globaliseringen i längden medför en bättre ekonomi samt ökad välfärd för alla medan andra, såsom Moghadam, menar att globaliseringen istället ökar inkomstklyftorna och minskar välfärden för dem som redan är utsatta, både nationellt och internationellt. Hon menar även att globaliseringen leder till ökad arbetslöshet och osäkerhet i arbetslivet i redan fattiga länder.

I globaliseringens, och de efterföljande ökade inkomstklyftornas, spår beskriver Ehrenreich och Hochschild (2003) en ny problematik. I vissa delar av västvärlden med dess ökade andel kvinnor i förvärvsarbete har inte dessa längre tid att sköta de sysslor som traditionellt anses vara kvinnoysslor och lämnar därför över dem till andra vilket ofta är kvinnor från fattigare länder. Dessa kvinnor flyttar från sitt land, sin familj och lämnar över sina barn till anhöriga eller vänner för att få en chans att försörja sin egen familj genom att sköta om någon annans barn, hem och hushåll. Relationen mellan de rika och de fattigare länderna kan jämföras med de traditionella mans- och kvinnorollerna där de rika är som män enligt den traditionella mansrollen som sköter försörjningen och de emigrerade kvinnorna får rollen som den traditionella kvinnan som tar hand om hem, hushåll och omsorgsarbetet (Ehrenreich/Hochschild 2003).

3.2 Sexhandel

Problematiken kring globalisering och migrerande kvinnor handlar inte endast om hushållsarbete utan även sexhandel i form av prostitution och trafficking. I de rikare länderna med ny och ökad medel- och överklass ökar efterfrågan av kommersiella sexuella tjänster och därmed trafficking och övrig sexhandel (Johansson Wennerholm 2002).

Trafficking definieras i the United Nations Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially women and children (2000):

“Trafficking in persons” shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs.

Då begreppet trafficking används i studien syftar det här endast på trafficking till prostitution. Begreppet sexhandel används i studien som ett samlingsnamn för prostitution, sexarbete och trafficking.

Sexhandel måste ses i relation till den sociala, ekonomiska och politiska situationen, samt i relation till de maktrelationer mellan män och kvinnor som existerar i vår värld (Thorbeck 2002). Runkle (2005) menar att det finns flera bidragande orsaker till att kvinnor blir offer för trafficking och övrig sexhandel såsom fattigdom, maktrelationer mellan män och kvinnor och få möjligheter till förvärvsarbete. Särskilt i svåra ekonomiska tider ses kvinnors kroppar som objekt som kan användas för manlig konsumtion (Runkle 2005). Ehrenreich och Hochschild (2002) visar på hur globaliseringen har bidragit till ökad trafficking genom den ekonomiska ojämlikheten mellan länderna och exploateringen av fattigare länder (Ehrenreich/Hochschild 2002).

När kvinnor säljs prostitution av sin egen familj beror detta i de allra flesta fall på en mycket svår ekonomisk situation. I vissa fall är familjerna inte medvetna om att kvinnan kommer att hamna i sexarbete, utan tror att de lämnar henne till någon annan typ av arbete. Då familjen erhållit en summa för kvinnan blir kvinnan själv skuldsatt att betala av denna summa genom att arbeta med sexarbete för att bli fri, eller kunna fortsätta arbeta för att skicka hem pengar till familjen. Denna summa höjs kontinuerligt vilket resulterar i att kvinnan ofta inte får någon del av de pengar hennes prostitution alstrar (Gangoli 2006). För att ta och bibehålla makten över kvinnorna används, förutom den ekonomiska skulden, metoder såsom våld, skrämseltaktiker, att

hålla dem från sina familjer och att ta ifrån dem deras identitetshandlingar (Runkle 2005).

3.2.1 Synen på prostituerade

Det finns en diskussion om hur man kan och bör se på prostituerade kvinnor: Vissa menar att de är offer, vilket är den mest accepterade synen i vår del av världen. Andra ser dem istället som entreprenörer som tar risker och förändrar sitt liv för att tjäna mer pengar än som var möjligt innan (Thorbek 2002). Synen på prostitution är i det senare fallet att det är ett acceptabelt yrke som i många fall är ett bättre alternativ än ett fattigt liv utan möjlighet till förvärvsarbete. Thorbek menar också att:

Trafficking does exist but there is less of it than the police, politicians, some feminist organizations and the media assume (Thorbek 2002:4).

Murray (1998) presenterar en bild av de kvinnor som frivilligt arbetar som prostituerade och där lagstiftningen mot prostitution för dem leder till att de blir begränsade i sin rörelsefrihet över gränserna, får dåliga arbetsvillkor och ej omfattas av arbetslivslagarna. Hon menar också att illegaliseringen, den globala kapitalismen och den allmänna sexuella repressionen bland kvinnor leder till negativa diskurser om, och attityder mot de prostituerade. Murray menar också att det är på grund av den rådande lagstiftningen mot prostitution i många länder som man kan göra så stora ekonomiska vinster på det och därmed blir det en omfattande organiserad brottslighet kring denna sysselsättning (Murray 1998).

3.2.2 Sexhandel i Indien

Sexhandeln i Indien organiseras i de stora städerna i internationellt reglerade bordellsystem och organisationer, medan sexhandeln i de mindre städerna, byar och landsbygd i större utsträckning är uppbyggt lokalt kring seder och traditioner. Det finns lagstiftning mot sexhandel i Indien som förbjuder prostitution på, eller nära, offentliga platser vilket även inkluderar själva säljandet och anförskaffandet av kunder. Lagen förbjuder också att driva bordell, att uppvigla till prostitution, koppleri samt trafficking till prostitution. Det är förbjudet att leva på inkomsten från prostitution. Detta regleras i Prevention of Immoral Trafficking Act (Gangoli 2006). Indien har skrivit på FN:s protokoll om att motverka och straffa trafficking med personer (Williams/Masika 2002).

3.2.3 Sexhandel i Pune

Det bor cirka 3,8 miljoner människor i Pune (Kale/Bhandari 2007). Mellan 6000 och 7000 kvinnor arbetar i icke bordellbaserat sexarbete. Ytterligare 5000 kvinnor arbetar bordellbaserat i Punes red light area (Progress Report 2007). De flesta kvinnor som arbetar i bordellerna är fast i dessa på grund av stora skulder med höga räntor till bordellägarna. 98 procent av kvinnorna som arbetar på bordellerna är offer för trafficking (Tejaswi Sevekari 081112) vilket motsäger Thorbeks påstående ovan om trafficking som ett mindre problem än vad som antas. Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sanghs kontor är beläget mitt i red light area som består av några få kvarter mitt i centrala Pune.

3.2.4 Konsekvenser av sexhandel

Johansson Wennerholm (2002) skriver om konsekvenser av att hamna i trafficking som sträcker sig över många olika dimensioner av traffickingoffrenas liv. Flytten till nya platser där de inte kan språket kan leda till att de blir mycket oroliga och får svårt att skapa nära och bra relationer. Många av de traffickerade kvinnorna är illegala invandrare och har därmed inte de rättigheter som medborgare i landet har, såsom hälso- och sjukvård och legala rättigheter. Traffickerade kvinnor riskerar, som alla kvinnor i sexarbete, ett flertal sexuellt överförbara sjukdomar då de inte alltid har makt att bestämma om deras klienter skall använda kondom. Detta leder även till oönskade graviditeter och riskabla aborter. Om kvinnorna lyckas betala av sin skuld och börjar skicka hem pengar till sina familjer kan det leda till att ytterligare flickor säljs till trafficking genom att familjerna ser att det betalar sig att sälja en dotter. Det är inte ovanligt att kvinnor som blivit offer för trafficking känner sig stigmatiserade till den grad att de inte vill återvända hem. Vissa börjar till och med arbeta med att traffickera andra (Johansson Wennerholm 2002).

En stor del i problematiken kring att hjälpa kvinnor ur sexarbete är att de i många fall har kvar samma svåra socioekonomiska situation som ledde dem in i sexarbete från början vilken präglas av faktorer såsom fattigdom, diskriminering och missförhållanden (Runkle 2005).

3.2.5 HIV/AIDS

En stor del av problematiken som kommer ur sexhandel är HIV och AIDS. United Nations Development Programme (UNDP) (2008) beräknar att det 2007 fanns 33 miljoner HIV-smittade i världen. Enligt UNDP smittades 2,5 miljoner människor av HIV under 2005. Samma år dog mer än två miljoner av AIDS-relaterade sjukdomar (www.undp.org/hiv 081128).

Enligt WHO är den ledande dödsorsaken bland HIV-smittade TBC. Är man redan smittad av HIV är risken att utveckla TBC mycket högre jämfört med en frisk människa. TBC i kombination med HIV leder till en dubbel stigmatisering, vilket kan leda till senare diagnostisering och därmed större risker för individens hälsa (www.searo.who.int 081031).

Det finns mycket okunskap och myter kring HIV/AIDS och om hur sjukdomen smittar. De fattigare delarna av världen drabbas hårt av HIV/AIDS. Unicef listar fyra olika anledningar till detta. Den första är dålig kunskap på grund av: bristande information, förnekande av sjukdomens existens, att det är ett tabubelagt ämne och att det i vissa kulturer är förbjudet att använda kondom eller andra preventivmedel. Nästa anledning är att det finns en större utsatthet då människorna i dessa delar av världen lever under sämre förhållande och i mycket utsatta positioner såsom de som tvingats in i prostitution. Den tredje anledningen är brist på sjukvård och mediciner och den sista anledningen knyts till de många katastrofområden där smittan sprids ännu mer (www.unicef.se 081031).

3.3 Indien

För att förstå det arbete med kvinnor inom sexhandel som Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh utför måste det sättas i relation till den kontext i vilken organisationen verkar. Det indiska samhället är komplext med stora variationer inom landet. En beskrivning av Indien med tonvikt på det sociala, det ekonomiska och det politiska och hur detta påverkar kvinnors situation kommer därför att ges nedan.

3.3.1 Ekonomi

Indien spelar en central roll i den ekonomiska, sociala och politiska infrastrukturen i Sydasiens (Gangoli 2006). Det är världens fjärde största ekonomi, efter USA, Kina och Japan räknat i köpkraftstermer (Acharya/Cassen/McNay 2004). Det är dock ett land

med mycket stora klyftor, där 260 miljoner indier lever under fattigdomsstrecket, motsvarande drygt en fjärdedel av den totala befolkningen (Kale/Bhandari 2007). I och med en reformering av ekonomin mot liberalisering har Indien gått mer och mer mot ett utpräglat konsumtionssamhälle där förmågan till konsumtion och därmed klasstillhörighet har kommit att bli en viktigare hierarkibestämmande faktor än kastsystemet (Kapadia 2002). Enligt Cassen och McNay (2004) finns det betydande problem med diskriminering på grund av olika sociala faktorer. Det finns även stora, och på vissa håll växande klyftor i befolkningen vad avser ekonomi. Det finns även stora klyftor mellan de olika delstaterna då vissa delstaters ekonomi utvecklas i snabbare takt, medan andra näst intill stagnerat i sin utveckling. Därtill varierar inkomstklyftorna mellan urbana och rurala områden (Cassen/McNay 2004).

3.3.2 Arbetslöshet

Arbetslösheten i Indien har ökat från 20 miljoner människor 1993-1994 till nästan 27 miljoner människor 1999-2000. Anledningarna är flera. En av delarna i problematiken är att den arbetsföra generationen är större nu än tidigare i förhållande till hela befolkningen. En viktig faktor som inverkar är att jordbruket, som är Indiens största arbetsmarknad, har minskat och inte längre kan anställa lika mycket människor. Samtidigt minskar tillväxten i icke-jordbruksektorerna i de rurala områdena och då speciellt bland kvinnor. Arbetslösheten har under 1990-talet ökat mer i de rurala områdena än i de urbana. Det var dock en högre arbetslöshet i de urbana områdena innan 1990-talets början (McNay/Unni/Cassen 2004).

3.3.3 Politik

Dyson, Cassen och Visaria (2004) diskuterar kvinnans situation i Indien. De skriver att många nutida forskare hävdar att kvinnors situation kontinuerligt förbättras i Indien, då deras tillgång till utbildning har ökat, liksom tillgången till betalt arbete tillsammans med en nedgång i fertilitetstal som kan tyda på kvinnors ökade självständighet, utbildning och makt över sina liv. Om man jämför dessa faktorer med situationen för män visar det dock med all önskvärd tydlighet att skillnaderna fortfarande är mycket stora. De flesta kvinnor har hindrats i sin tillgång till utbildning och i sina val av arbete av deras familjer, vilket har resulterat i att de inte konkurrerar på samma villkor som män på arbetsmarknaden. Även inom den lilla gruppen av

kvinnor som har hittat välbetalda karriärjobb lever till exempel föreställningen kvar om att giftermålet är kvinnans främsta uppgift. Mycket lite har i praktiken gjorts för att förhindra att kvinnor blir diskriminerade på arbetsmarknaden. Indien har i teorin varit föregångare på många sätt när det gäller att skapa möjligheter för kvinnor. Det finns starka röster som, i motsats till de forskare som påstår att kvinnans situation i Indien har förbättrats, påstår att situationen försämrats och att problemen har gått tillbaka till de problem man brottades med för 25 år sedan: diskriminering av kvinnor i utbildning och på arbetsmarknad, brist på tillgång till hälso- och sjukvård för kvinnor liksom våld mot kvinnor som ökar mer och mer (Dyson/Cassen/Visaria 2004).

Den indiska politiken har gått från att på 1950-talet se kvinnor som mottagare av välfärdsinsatser snarare än som bidragare till desamma, via fokus på utbildning av kvinnor, förbättrande av hälso- och sjukvård för mödrar och barn, inriktning på kvinnors deltagande i politiska, sociala och ekonomiska processer till tonvikt på empowerment av kvinnor som en av de främsta politiska prioriteterna. Detta ses fortfarande som en av de viktigaste samhällliga investeringarna för utveckling (Raju 2006).

De senaste åren har man kunnat se stora skillnader i det indiska samhället när det gäller utrymme för kvinnor, vilket till viss del kan härledas till tydliga politiska riktlinjer i samband med initiativ från frivilligorganisationer och andra grupper i det civila samhället. Framförallt är dock dessa förändringar ett resultat av kvinnors egen kamp (ibid. 2006).

I Indiens konstitution finns lagar för att värna om kvinnors rättigheter, bland andra: likhet inför lagen (art 14), förbud mot diskriminering på grund av religion, ras, kast, kön och/eller födelseort (art 15), lika möjligheter för alla medborgare till anställning inom statliga instanser (art 16), samma lön för män och kvinnor för samma utförda arbete (art 39 d) och att främja harmoni liksom att ta avstånd från aktiviteter som nedsätter kvinnors värdighet (art 51 a) (ibid. 2006).

I teorin finns alltså många verktyg för att förbättra kvinnans situation i Indien. Förändring har skett, men det är fortfarande en lång väg att gå innan Indien är ett samhälle med lika möjligheter och rättigheter för kvinnor och män. Kvinnor ses fortfarande i stor utsträckning som andrahandsförsörjare och hemmahörande i hushållen och nekas i hög grad tillgång till utbildning och arbetsliv (ibid. 2006). Trots de politiska satsningarna på utbildning av kvinnor var 2001 endast 54 % av den

kvinnliga befolkningen läskunnig, medan motsvarande siffra för den manliga befolkningen var 76% (Cassen/McNay 2004).

4. TEORIER OCH TIDIGARE FORSKNING

Nedan ges den teoretiska utgångspunkten i form av beskrivningar av feministisk teori, empowerment och för studien relevant tidigare forskning.

4.1 Feministisk teori

Valet av feministisk teori gjordes då vi anser att den är central när vi talar om sexhandel med kvinnor. Detta då de konstruktioner och strukturer som behandlas i feministisk teori i hög utsträckning är desamma som påverkar sexhandel med kvinnor.

4.1.1 Författarnas utgångspunkt

Vår uppfattning är att genus är ett socialt fenomen i form av inlärt beteende och förväntningar på individer som ser olika ut beroende på om individen är kvinna eller man, flicka eller pojke. Antagandet att skillnader mellan män och kvinnor är något konstruerat ger förutsättningarna för förändring av det som sägs vara naturligt och onaturligt för kvinnors och mäns liv. Vidare utgår vi från att den rådande genusordningen i världen skapar en ojämn fördelning av makt mellan män och kvinnor, där kvinnor generellt har en underordnad position vad gäller fördelning av resurser, ansvar, kunskaper, bestämmanderätt och privilegier. Detta synsätt kommer att ligga till grund för teoribildningen liksom för resten av uppsatsen.

4.1.2 Genus och genusordning

Hirdman (2003) menar att genus görs av isärhållning, av skillnader. Det manliga och kvinnliga byggs upp kring det särskiljande, motsatsförhållanden. Mannen som norm handlar om en djupt kulturellt nedärvd självklarhet där kvinnan och kvinnans egenskaper blir avvikelser från det normala och önskvärda (Hirdman 2003). Dessa förhållanden orsakar en ojämlig maktfördelning, en under- och överordning av människor som främst drabbar kvinnor (Gemzöe 2002).

Butler (1990) talar om det normativa könsskapandet vilket skapar regler för *hur* man ska vara som man eller kvinna, liksom för det faktum *att* man ska vara man eller kvinna. Fenomenen man och kvinna existerar inte i sig själva, utan får mening först i förhållande till varandra, som motsatser. Att iscensätta genus på rätt sätt, att lyckas följa de riktlinjer som finns för män och kvinnor är en slags överlevnadsstrategi som

belönas om de följs och stigmatiserar dem som inte passar in i dessa mönster. Att följa dessa riktlinjer är det som får människor att framstå som fullvärdiga människor (Butler 1990).

Det räcker dock inte att en gång för alla göra genus, utan det måste ständigt återskapas för att vara övertygande, från de stora strukturerna som har olika lagar och rättigheter för män och kvinnor, till de små mötena där individer klär sig, pratar, rör sig och beter sig olika beroende på om de är män eller kvinnor. Detta indikerar att genusskapande är en ständig process och inget statiskt (Ambjörnsson 2003).

Traditionellt sett har det feminina sammankopplats med känslor, omhändertagande, familj, det privata och beroende medan maskulina särdrag snarare har sammankopplats med känslökallhet, rationalism, ekonomi, det offentliga och självständighet (Raju 2006). Dessa föreställningar finns kvar och färgar individer och samhället. Människor identifierar sig i hög grad med det kön de kategoriseras som och det ligger också som ett filter genom vilket vi uppfattar och strukturerar världen omkring oss (Järvilouma/Moisala/Vilkko 2003). Denna strukturella ojämlikhet visar sig inom alla samhällsområden och diskussionen om genusordningen kan därmed inte reduceras till att gälla en enda aspekt, eller några aspekter av samhället (Gemzöe 2002).

I stor utsträckning värderas flickor lägre än pojkar, vilket syns tydligt i många länder i tredje världen. Många familjer investerar mindre i flickors framtid än i pojkars, till exempel genom att låta pojkar gå i skolan och få en utbildning, medan flickor kopplas till hemmets sfär. Detta får sedan direkta konsekvenser i arbetslivet då kvinnor inte kan konkurrera med likvärdig utbildning som män (Masika/Williams 2002).

4.1.3 Arbetsmarknad och hushållsarbete

Den könsmissiga uppdelningen på arbetsmarknaden utgör en central del inom feministisk teori. Denna fördelning underbyggs av föreställningar om att kvinnor och män har olika karaktär och egenskaper och därmed är lämpade för olika typer av arbete. De områden som domineras av kvinnor tenderar att värderas lägre i samhället (Blomqvist 1998). Denna typ av uppdelning av arbetsmarknaden leder till långtgående konsekvenser för mäns och kvinnors val, möjligheter och begränsningar både i den privata sfären och i den offentliga – i hushållet liksom i lönearbetet

(Blomqvist 2004). I många länder i tredje världen är kvinnors rörelsefrihet mycket begränsad av olika skäl, vilket gör att kvinnor inte har samma tillträde till marknaden som män. Därtill ligger ett tungt ansvar för hushållet på kvinnor – många gånger ses hus och hem som kvinnans främsta ansvar (Blomqvist 1998).

Värderingar av olika arbeten syns tydligt i det obetalda dygnetruntarbete som kvinnor världen över genomför varje dag – det reproduktiva arbetet, arbetet i hemmen. Hushållets sammansättning och organisation, samt dess arbetsfördelning mellan könen har en direkt inverkan på kvinnors liv och deras tillgång till resurser, arbete, inkomst och fritid. Den traditionella bilden av mannen som familjeförsörjare är den bild som fortfarande råder i större delen av världen. Detta arbete värderas högre än det arbete som utförs i hemmen (Blomqvist 2004).

4.1.4 Objektivisering och sexhandel

Medie-, reklam- och modeindustrin spelar en viktig roll i skapandet av synen på kvinnor. Det är ingen nyhet att dessa industrier fokuserar på kvinnors yttre och förmedlar en bild av att kropp och utseende är centralt. Att entydigt lyfta fram denna aspekt leder till en objektivisering av kvinnokroppen. Objekt kan köpas och i förlängningen bidrar alltså medias presentationer av kvinnor till att skapa en föreställning och en normalisering av att kvinnors kroppar faktiskt kan köpas (Gemzöe 2002).

Sexhandel är en av de tydligaste och mest brutala formerna av kvinnoförtryck. Hur samhälle och rättssystem bemöter dessa övergrepp speglar sig i maktförhållandena mellan könen. Världen över är det kvinnor som står i förgrunden för att få samhället att bekämpa den typen av brott (ibid. 2002).

Ojämliga maktrelationer och patriarkala värderingar och system ligger till grund för orsakerna till och mönstren av sexhandel. I stora delar av tredje världen har kvinnor inga eller mycket små möjligheter att ta sig in på arbetsmarknaden på grund av tidigare nämnda faktorer. Detta sätter dessa kvinnor i en mycket utsatt ekonomisk situation som tillsammans med en uppfattning om mindervärde gentemot den manliga normen resulterar i en ökad utsatthet för exploatering och risker (Masika/Williams 2002). I samhällen där kvinnor nekas deltagande i politiska och beslutsfattande processer begränsas också möjligheterna för kvinnor själva att förändra

diskriminerande lagar och praxis, eller ställa människor som ägnar sig åt tvingande sexhandel inför rätta (ibid. 2002).

4.1.5 Bilden av den indiska kvinnan

Under kolonialtiden brottades det indiska samhället med ett dubbelsidigt problem. Å ena sidan de europeiska influenserna som gav kvinnan mer inflytande och utrymme i socioekonomiska och politiska processer, med sina idéer om demokrati och jämställdhet. Å andra sidan ett sargat sinne och en självbild som koloniserade med en strävan att vända sig från allt vad kolonialism hette och upprätta en nationell stolthet och självrespekt och därmed ta avstånd från den västerländska jämställdheten (Raju 2006).

I strävan att skapa en nationell identitet avskild från kolonialmakten blev hemmet och livet i hemmet en central plats för att bevara och reproducera de indiska värdena (ibid. 2006). Det fanns tre tydliga idealbilder av kvinnan i familjekontexten: flickebarnet som den renaste formen av oskuld, den kyska frun som mannens egendom och samvete (utan några krav på mannen att vara monogam), samt den självförnekande modern som förhärligas endast som modern till en son (Bagchi 1995).

Bagchi (1995) skriver att genom myten om den autentiska indiska kvinnligheten gjordes den hinduiska manliga eliten till norm, efter vilken resten av samhället mättes. Bilden av kvinnan som fortplantningsmaskin har medvetet använts för att dominera de indiska kvinnorna. Myten om den indiska kvinnligheten har därmed genom en tydlig social hierarki bromsat kampen för jämställdhet (Bagchi 1995).

4.1.6 Avslutning

Stora delar av de feministiska grundpelarna är universella och det spelar ingen roll om man då talar om Europa eller Asien, Sverige eller Indien. Hur dessa teman tar sig uttryck och hur de ser ut i samhället är dock plats-, kontext-, och kulturellt beroende.

Med utgångspunkt i en västerländsk feministisk teori finns risken att betona skillnader i-länder och u-länder emellan, liksom kvinnor och män emellan. Att betona dessa skillnader återskapar stereotyper och förenklar komplicerade situationer och processer. Det är viktigt att komma ihåg att det inte går att göra vare sig kvinnor eller u-länder till en homogen grupp (Blomqvist 1998).

Under analysen kommer begreppen genusordning, könsmaktordning, hierarkier och maktstrukturer att användas synonymt för att indikera de ojämlikheter mellan män och kvinnor vi behandlat ovan.

4.2 Empowerment

Sexhandel är ett område som präglas av maktojämlikhet. Detta gör empowerment till en central teoribildning i arbete med kvinnor i sexarbete, då den fokuserar sätt att maktgöra individer för att förbättra deras levnadssituation.

4.2.1 Definition

Det finns många olika definitioner av empowerment. Här kommer Adams (2003) definition att användas i betydelsen att bli maktgjord. Att bli medveten om det som förtrycker en och därigenom få kraft och makt att hjälpa sig själv och andra för att maximera sin livskvalitet (Adams 2003). Begreppet maktgjord kommer nedan användas synonymt med empowered. Makt används i betydelse av tillgång till möjligheter, rättigheter och kunskap samt medvetenhet om sina egna resurser. Vad man i första hand eftersträvar i arbetet med empowerment är att få makt till något, inte över något (Husom Løken 2007).

I empowerment återfinns en grundläggande positiv människosyn där man ser på individen som en person med inneboende kraft och resurser (Tengqvist 2007). Det förutsätts att individen vill sitt eget bästa och kan arbeta mot att nå det om denne bara ges rätt förutsättningar (Askheim/Starrin 2007). Genom att arbeta med empowerment kan man synliggöra de maktstrukturer som förtrycker människor på olika sätt och därmed stärka människor till att kunna arbeta mot detta förtryck (Tengqvist 2007).

4.2.2 Feministisk empowerment

Parpart, Rai och Staudt (2002) presenterar några olika former av feministisk empowerment. En av inriktningarna handlar om att synliggöra de maktstrukturer där kvinnor underordnas män och medvetandegöra kvinnor om situationen för att kunna arbeta mot diskurser och strukturer där mannen betraktas som norm (Parpart/Rai/Staudt 2002). Detta är den inriktning som kommer användas under vår studie.

4.2.3 Empowermentprocessen

En av de tidiga strömningarna inom empowerment är Freires (1972) frigörande pedagogik som handlar om att individen måste bli frigjord från förtryck. Förtryckarna hindrar frigörandet både direkt och indirekt genom att individen internaliserar förtryckares bild av dem och individen förvandlas då till ett objekt med känsla av mindervärde (Freire 1972). Det tillstånd som individen befinner sig i innan empowerment kallar vi här maktlöshet. Adams (2003) beskriver två avgörande delar i utvecklingen av maktlöshet. Den första är känslan av okontrollerbarhet och den andra är att det är meningslöst att reagera mot det man anser vara fel eller orättvist. Detta leder till att individen har svårt att se att det positiva som sker kan vara på grund av denne själv (Adams 2003).

Lösningen på maktlösheten är att individen blir medvetandegjord och kan ta tillbaka sin status som subjekt (Freire 1972). Först måste individen identifiera och bli medveten om vad det är som förtrycker. Detta sker genom dialog, utbildning och kritiskt tänkande (Adams 2003). Att individen blir medveten om hur dennes personliga situation ser ut kan dock inte ses isolerat från makt och politik utan det krävs att individen blir medveten om sambandet mellan sin personliga situation och de strukturella förhållanden i samhället som påverkar situationen (Askheim/Starrin 2007). Genom empowerment kan individen medvetandegöras om detta samt förvärva förmåga att påverka och förändra situationen (Adams 2003). Empowermentprocessen kan delas upp i tre steg. Första steget är att utveckla en trygg och rättvis bild av sig själv. Nästa steg är att tillgodogöra sig den kunskap och kapacitet som krävs för att kunna se på sina sociala och politiska omständigheter kritiskt. Det tredje och sista steget är att förvärva de strategier och resurser som krävs för att nå sina personliga, alternativt kollektiva, mål (Adams 2003).

4.2.4 Empowerment på olika nivåer

Empowerment fungerar både på individnivå, på gruppnivå och på social nivå (Parpart/Rai/Staudt 2002). Att arbeta med empowerment i grupp ger individen möjlighet att ta ett steg in i offentligheten (Starrin 2007) vilket kan stärka henne/honom och i sin tur leda till att individen kan uppbåda energi och öka sin medvetenhet och därmed bryta maktlösheten (Askheim/Starrin 2007). Gruppen bidrar

även med en kontext där individen får utrymme att utveckla sina personliga egenskaper så att medvetandegjorda individer kan arbeta emot den sociala förändring som gör att de blir fria från förtryck (Adams 2003). Det är viktigt att varje individ själv blir stark och medvetandegjord för att gruppen skall kunna bli stark och utvecklas (Westerlund 2007). Annars finns det en risk att arbetet i gruppen enbart kommer leda till en bra upplevelse och en känsla av delaktighet för individen men inte kommer att kunna påverka de grundläggande sociala omständigheter som håller ner individen såsom fattigdom, arbetslöshet, dålig hälsa och dylikt (Adams 2003).

4.2.5 Att arbeta professionellt med empowerment

Det är personalens uppgift att bistå med verktyg för att individen skall kunna öka makten i sitt liv. I arbete med empowerment är det viktigt att personalen och klienterna är på samma nivå och arbetar som jämlikar (Husom Løken 2007). För att kunna maktgöra andra måste man först själv vara maktgjord (Adams 2003). Det är viktigt att klienterna är delaktiga i både utvecklingen av arbetet och i ledarskapet (Adams 2003). Ett sätt att arbeta med empowerment i grupp är brukarmedverkan¹ där klienterna själva är med och bestämmer och leder. Det finns dock ett spänningsförhållande mellan hjälp och kontroll då risken är att personalen inte vågar släppa sin kontroll till klienterna och överlämnar därmed inte makten till dem vilket leder till att empowermentprocessen bromsas (Rønning 2007). De som arbetar professionellt med empowerment måste kunna överföra makt till sina klienter utan att för den skull själva tappa makt (Rønning 2007).

Arbetet med empowerment sker alltså på fler plan samtidigt, på både det psykologiska planet, det sociala och det politiska planet, men det primära är ändå det psykologiska planet där individen får en känsla av makt över sin situation (Adams 2003).

4.3 Tidigare forskning

Studier gjorda på ämnen relaterade till denna studie såsom sexhandel, empowerment, feministisk teori, kvinnors situation i tredje världen och fattigdom utgör ett mycket stort fält. Att hitta forskning som kombinerar dessa på samma sätt som vi har gjort i

¹ Vi kommer i analysen att använda termen brukarmedverkan trots att organisationen inte pratar om kvinnorna som klienter men för att visa på att de alla är med och bestämmer och leder.

denna studie har visat sig vara svårt. På grund av bristande tillgång till denna typ av studier i kombination med begränsad tid följer nedan endast en början till en presentation av fältet och därmed ett försök till inplacering av vår studie däri.

4.3.1 Empowerment to Participate: A Case Study of Participation by Indian Sex Workers in HIV Prevention

Cornish (2006) har gjort en studie av Sonagachi Projects som är ett projekt i Indien som arbetar med sexarbetare. Projektet arbetar, liksom Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh, med maktgörande av sexarbetarna. Detta för att de skall få makt över sitt liv och därmed kunna delta i aktiviteter som främjar deras levnadsstandard på olika plan. Sonagachi arbetar med hälsovård, information om HIV, information om vikten att använda kondom, samt att stärka deras argument för att övertyga klienterna om detsamma. Cornish visar vilka olika verktyg som är nödvändiga för att sexarbetarna skall kunna bli maktgjorda på olika sätt. De kan exempelvis bli maktgjorda till att skydda deras hälsa genom att få hjälp till vård där de ej blir stigmatiserade, eller maktgjorda till att kräva att deras kunder använder kondom genom att de känner sig ekonomiskt oberoende och trygga samt att lära sig metoder att förhandla. Slutsatsen Cornish drar är att man kan bli maktgjord till olika saker och att frågan är vad man vill stärka klienterna till att klara av. Det finns tydliga likheter mellan Sonagachi Projects och Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh i hur de arbetar och hur vår studie och Cornish studie är utformad.

4.3.2 Feminist Participatory Action Research in the Mekong Region

Boontinand (2005) har gjort en studie på ett liknande projekt i Mekong Regionen. Projektet startades för att dokumentera och kartlägga hur traffickingsituationen såg ut i Vietnam och Kambodja, samt för att utveckla strategier för att bemöta problemet och stödja kvinnor inblandade i trafficking. Metoden man använde kallades Feminist Participatory Action Research (FPAR) och hade tidigare visat sig användbar för att ge kvinnor som själva var inblandade i det studerade problemet en röst och därmed en chans att förbättra sina förhållanden. Projektet bygger på att kvinnorna i traffickingssituationer ska vara en aktiv del. Det centrala är att dessa kvinnor skall stärkas med empowerment för att sedan själva aktivt göra något för att förändra sin situation. Studien fokuserar på vilka möjligheter som fanns för att ändra på

exploatering och förtryck. Studien fungerar som medvetandegörande process där kvinnorna tydligare kan se situationen i sin helhet, och sedan för att utveckla förmågor att analysera situationen de befann sig i. Även bakomliggande faktorer till varför kvinnor hamnar i trafficking undersöktes och resultaten från både Vietnam och Kambodja pekar på att fattigdom och låg utbildning är starka bidragande faktorer. Resultaten av studien pekar på att arbete på lokal nivå och individnivå får tydliga positiva effekter, medan resultat på samhällsnivå är svårare att åstadkomma och låter väntas på sig. Projektets arbete liknar det arbete som Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh utför då båda innehåller brukarmedverkan och arbetar med kvinnorna i den situation de befinner sig i nuläget.

4.3.3 Gender discourses at work: Export industry workers and construction workers in Chennai, Tamil Nadu, India

Den tredje studien är inriktad på feministisk teori och kvinnor i förvärsarbete i Indien. Blomqvist (2004) diskuterar hur globalisering, industrialisering och nya produktionsformer har öppnat upp för kvinnors inträde på arbetsmarknaden i många fattiga länder och har lett till nya mönster för kvinnors arbete och rörlighet. Å ena sidan ger denna tillgång till förvärsarbete kvinnor större möjligheter att utmana det som traditionellt setts som kvinnligt. Å andra sidan leder detta till nya former av exploatering och mindre självständighet. Kvinnors arbete nedvärderas alltjämt som en följd av genusordningen som skapar normer och värdesystem i samhället, i arbetet och i hushållen, och anger vad som är socialt accepterat beteende för män och kvinnor.

Studien fokuserar på två grupper av låginkomsttagare: arbetare inom exportindustrin och inom byggnadsindustrin i Indien och hur dessa reproducerar och tolkar genushierarkierna i samhället. Huvudsyftet med studien är att visa vikten av, och möjligheterna till att eliminera de sociala konstruktionerna kring kön. Denna studie är relevant i förhållande till vår studie då Blomqvist i stor utsträckning behandlar genusordningen och hur den påverkar kvinnor som inkomsttagare i Indien. Sexarbete är i vår studie ett medel för en del av kvinnorna att bli självförsörjande.

5 METOD

Den här uppsatsen är baserad på en kombination av litteraturstudier och empiriska studier i form av semistrukturerade intervjuer och observationer.

Litteraturstudierna har framför allt en kontextualiserande funktion då den empiriska delen föregås av en presentation av globalisering, den aktuella politiska, ekonomiska och sociala situationen i Indien samt av sexhandel som ämne.

Studiens syfte är att ge en djupare förståelse av det specifika problem som uppsatsen behandlar snarare än att finna generaliserbara resultat.

5.1 Intervjuer

Intervjuer valdes som ett sätt att inhämta empiri eftersom studien fokuserar på intervjupersonens upplevelse av sin egen situation (Holme/Solvang 1997). Respondenterna är kvinnor som arbetar inom Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh.

Intervjuerna som genomfördes var semistrukturerade. De semistrukturerade intervjuerna är fokuserade på respondenternas uppfattning och åsikter (Holme/Solvang 1997). Ämnesområden eller teman som behandlades bestämdes i förväg, men ej exakt formulerade frågor eller i vilken ordning ämnena skulle tas upp (Andersson 1994). En intervjuguide (se bilaga 1) gjordes med ett antal öppna frågor som syftade till att leda in respondenten på specifika teman, men som också lämnade mycket utrymme åt respondentens egna tankegångar och reflektioner. Ordningen, samt hur stor vikt som lades på olika teman fick bero på respondenten och hur intervjun utvecklade sig (Holme/Solvang 1997). Sju respondenter deltog i studien, varav fem är Peer Educators, en är direktör för organisationen och en är officiell rådgivare till organisationen. Åtta intervjuer genomfördes², varav sju i organisationens lokaler, vilket är en trygg miljö för respondenterna. En intervju genomfördes utanför organisationens lokaler på respondentens begäran. Vid de tillfällen då Peer Educators intervjuades genomfördes dessa med tolk. Alla intervjuer spelades in och transkriberades.

5.2 Urval

Urvalet av respondenter gjordes bland de kvinnor som arbetar i projektet. Valet gjordes utifrån att få största möjliga variationsbredd genom spridning på ålder,

² Två intervjuer genomfördes med direktören för organisationen.

bakgrund, varaktighet och position inom organisationen (Holme/Solvang 1997). Stor spridning i dessa avseenden kan innebära att respondenterna upplever arbetet på olika sätt och ger därmed en bredare bild (ibid. 1997).

5.3 Observationer

Observationerna är ett komplement till intervjuerna. Observationer valdes för att få en mer heltäckande bild av arbetet samt för att iaktta de processer som respondenterna inte klär i ord under intervjuerna (Esaiasson et. al. 2004).

I enlighet med Holme och Solvangs (1997) riktlinjer informerades deltagarna om studiens syfte och accepterade oss som observatörer, det var således en öppen observation. Den pågick under tre veckor och observationerna omfattade arbetet som Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh utför, både i organisationens lokaler och på fältet. Efter avslutad observation skrev vi båda ned det vi sett och jämförde och diskuterade sedan likheter och skillnader, upplevelser och intryck. Vi strävade efter att påverka deltagarna i minsta möjliga mån för att få en så genuin bild av arbetet som möjligt (Holme/Solvang 1997).

5.4 Analys

Materialet har analyserats utifrån Holme och Solvangs definition av textanalys och då i form av en helhetsanalys (1997). Detta innebär att materialet har gått igenom för att urskilja teman och problemområden. Materialet har sedan kategoriserats in i de valda teman och problemområden, jämförts med varandra och med de teorier som ligger som grund för undersökningen (Holme/Solvang 1997). Citat och beskrivningar från observationerna har använts för att belysa och poängtera olika fenomen (Esaiasson et. al. 2003).

5.5 Etiska överväganden

Det finns ett antal övervägande som man bör göra utifrån Vetenskapsrådet forskningsetiska principer i humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. (www.codex.vr.se). Nedan presenteras hur de är applicerade i denna studie.

Information har utgått till respondenterna, samt till all övrig personal på Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh gällande studien, dess syfte och utförande och om de

fördelar som kan finnas med att medverka i undersökningen. De informerades även om att det var helt frivilligt att vara med i undersökningen och att de när som helst kunde dra sig ur. De respondenter som inledningsvis anmälde sitt intresse till att medverka i studien var också desamma som sedermera gjorde detta. Dessa respondenter deltog i studien och uttryckte ingen vilja att avbryta sin medverkan.

I ämnen som upplevdes som mycket känsliga avidentifierades personen. Ingen information från intervjuerna finns med i studien utan respondenternas samtycke. Respondenterna valde själva att ha med sina namn i studien, efter att de hade informerats om att övrig personal på Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh kommer att ges möjlighet att läsa studien, liksom att den kommer att finnas tillgänglig på internet. Den insamlade informationen kommer endast att användas till denna specifika studie.

Vi fann det relevant under studiens gång att begränsa informationsinsamlingen till de ämnesområden och teman som studien syftar till att belysa.

Vår förhoppning med studien är att ett utomstående perspektiv på organisationen kan leda till positiva konsekvenser för personalen på Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh, de som berörs av Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sanghs arbete, samt i bästa fall även arbetet mot sexhandel generellt. Detta genom att respondenterna får chans att göra sin röst hörd i ett mycket aktuellt, men känsligt ämne (Kvale 1997). Studien översätts till engelska och skickas till Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh som återkoppling.

6 RESULTAT OCH ANALYS

Först kommer en bakgrund till Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh vilken efterföljs av en presentation av respondenterna och därefter resultat och analys på de olika teman som framkommit under studien. I varje del kommer först resultatet att presenteras som efterföljs av analys på det aktuella kapitlet.

6.1 Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh

För att ge en förståelse av hur organisationen är uppbyggd och arbetar presenteras nedan den politiska och organisatoriska bakgrunden.

6.1.1 Politisk bakgrund

1986 upptäcktes det första AIDS-fallet i Indien och politiska åtgärder vidtogs då relativt omedelbart för att begränsa sjukdomens spridning och därmed dess inverkan på landets ekonomi. Regeringen påbörjade 1992 ett statligt projekt som kallades National AIDS Control Project (NACP) som definierade HIV/AIDS som det största folkhälsoproblemet som Indien hade att brottas med. Projektet hade som sina viktigaste mål: att begränsa spridningen av HIV, att minska dödligheten kopplad till HIV och att minska de negativa socioekonomiska följder som HIV förde med sig. Att arbeta emot dessa mål gjordes genom att fokusera på att ändra beteenden, särskilt hos högriskgrupper, och att främja decentralisering av hälso- och sjukvård. Rådgivning och HIV-tester skulle erbjudas, men inte vara obligatoriska (Annual Report 2008).

I samband med de åtgärder som vidtogs från statligt håll med fokus på HIV/AIDS, ökade också medvetenheten om dessa problem hos flertalet organisationer, såväl statliga som frivilligorganisationer. Detta innebar att många organisationer utökade sitt arbete till att omfatta denna problematik, och även bland sexarbetare. En del av dessa organisationer insåg behovet av att arbeta med sexarbetare i Community Based Organisations³ (CBOs) och började arbeta med att utbilda kvinnor som själva arbetade inom sexarbete i HIV/AIDS-frågor, så att de i sin tur kunde utbilda andra sexarbetare på bordellnivå. Denna form av arbete kallades Peer Education System och med uppvisade goda resultat blev denna arbetsform snabbt genomgående i många organisationer som jobbade med sexarbetare och HIV/AIDS-frågor (ibid. 2008).

³ Community Based Organisation är en organisationsform som kommer att förklaras i kapitel 6.1.2

1991 startades Indian Health Organisation, senare Public Health Organisation med syftet att öka medvetenheten om HIV/AIDS, samt att öka graden av prevention och kontroll av HIV/AIDS bland sexarbetare. Detta ville de göra i samverkan med medlemmar från communityt⁴ och med Peer Education systemet och blev därmed den första organisationen i Indien med ett välfungerande Peer Education system. Under 1995-1996 insåg man inom PHO att de utbildade Peer Educators (kommer nedan kallas peer-utbildare) skulle kunna arbeta självständigt. Socialarbetarna från PHO tillsammans med peer-utbildarna från communityt tog initiativet att forma "the sex workers collective" 1998 (Progress Report 2007).

Detta kollektiv tog namnet Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh, vilket var ett gemensamt beslut bland medlemmarna. Saheli betyder vän och sangh betyder kollektiv på hindi. För att kunna arbeta utan onödiga störningar från korrumperad polis och bordellägare utarbetade kvinnorna i organisationen en strategi där HIV/AIDS lades till i namnet så att det skulle se ut som att organisationen främst arbetade med frågor rörande detta. Nedan kommer Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh att benämnas Saheli, vilket är det namn som används av organisationens medlemmar liksom av lokalsamhället.

6.1.2 Community

Community definieras här som en grupp av människor som har liknande livssituationer. För de människor som räknas till det community som Saheli arbetar med utgörs dessa livssituationer av den gemensamma sysselsättningen sexarbete, det geografiska området Pune och att de är kvinnor. Communityt omfattar 5000 kvinnor i red light area, samt 6000-7000 icke-bordellbaserade sexarbetare som bor runtom i Pune. 98% av dessa kvinnor är analfabeter och är traffickerade från rurala områden (Progress Report 2007).

⁴ Vi har valt att inte översätta begreppet community då vi inte har hittat ett svenskt ord som helt överensstämmer med ordets innebörd. I den löpande texten har community försvenskats och har böjts och artikelbestämts såsom "närsamhälle" skulle ha gjorts. Vad begreppet står för i denna studie specificeras i kapitel 6.1.2.

6.1.3 Community based organization

En Community based organization är en lokal organisation inom ett community som tillhandahåller olika tjänster till människor på lokal nivå, ofta med en hög grad av brukarmedverkan (Allen/Thomas 2000).

Idag är Saheli den enda Community Based Organization för kvinnor i sexarbete i Pune (Annual Report 2008). Saheli har en styrelse som väljs genom demokratiska val av medlemmarna (Progress Report 2007). Kvinnorna i organisationen är både arbetsgivare och arbetstagare. Nandita Ambika säger:

It is not that somebody has opened an organization and they have taken sex workers as employees. The employer is the sex worker collective who are employing people for projects (Nandita Ambika 081107).

6.1.4 Organisationens målsättning

Målet med att starta Saheli var att sammanföra kvinnor i sexarbete och lösa deras problem genom att ta initiativ till att verka för deras mänskliga rättigheter. Detta skulle åstadkommas genom:

- empowerment av kvinnor i sexarbete genom att sammanföra dem i ett kollektiv
- att tillhandahålla stöd till hälso- och sjukvård åt kvinnor i sexarbete
- att tillhandahålla nödvändiga sociala stödinsatser till kvinnor i sexarbete
- att ändra samhällets attityd gentemot kvinnor i sexarbete (Progress Report 2007).

6.1.5 Organisationens målgrupper

Organisationens målgrupper är: sexarbetare, både bordellbaserade och icke-bordellbaserade; barn till kvinnor i sexarbete; människor som lever med HIV/AIDS; bordellmammor; de familjer som bor i red light area och som inte är sexarbetare; studenter från olika utbildningsinstanser samt övriga samhället (Progress Report 2007).

6.1.6 Organisationens arbete

Saheli arbetar med ett antal olika uppgifter. Arbetet med dessa sköts av 17 peer-utbildare, fyra socialarbetare, en projektansvarig, två revisorer, en kurator, fem kökspersonal, tre barnskötare samt ett antal volontärer (Tejaswi Sevekari 081112) och redovisas nedan.

- **Dag- och nattcenter för barn till kvinnor i sexarbete**
Kvinnor som arbetar i området kan låta sina barn bo där. Barnen är upp till 12 år och för närvarande bor det cirka 20 barn i centret. Saheli har uppmärksammat ett flertal negativa effekter på barnen orsakade av att bordellerna är en skadlig miljö där diskriminering, övergrepp och stress, både barnens egna och den stress mammorna känner över att ha sina barn i denna miljö, är vanliga delar (Annual Report 2008).
- **Matdistribution för communityt**
Många av kvinnorna i bordellerna äter ohygienisk och icke näringsrik mat. Alla har inte möjlighet att laga mat själva och speciellt utsatta är de som redan är sjuka. Därför startade man på Saheli ett kök år 2000 där människor i området kan köpa mat till rabatterade priser. Människor som lever med HIV/AIDS får gratis mat (Annual Report 2008).
- **Bank**
För att kunna spara på en statlig bank måste man ha ett startkapital och kunna sätta in en viss summa regelbundet. Då många i området är fast i olika missbruk eller av andra anledningar inte har möjlighet att spara på detta sätt startade Saheli en bank. Där kan man göra insättningar dagligen utan nedre gräns. Pengarna förräntas inte, men man får ta ut dem när man vill (Nandita Ambika 081107).
- **Kondomdistribution samt information om hur man använder dem**
Peer-utbildarna delar ut gratis manskondomer och informerar om hur de skall användas. De demonstrerar också kvinnokondomen som kan köpas från Saheli (Annual Report 2008).
- **Utbildning om HIV/AIDS samt andra sexuellt överförbara sjukdomar**
Peer-utbildarna undervisar kvinnor i sexarbete om HIV/AIDS, sexuellt överförbara sjukdomar, generella hälsofrågor och hygienfrågor (Annual Report 2008).

- Stöd till hälso- och sjukvård
Peer-utbildarna hjälper medlemmar i Saheli till sjukhus vid behov av vård. Detta innefattar både den fysiska resan dit och rådgivning inför och efter. En av anledningarna till detta är att många av kvinnorna i sexarbete inte känner sig väl mottagna hos sjukvården på grund av sin sysselsättning, eller att de av någon annan anledning inte känner sig bekväma i sjukvården (Tejaswi Sevekari 081112).
- Samhällsutveckling
Temadagar med syfte att informera närsamhället om HIV/AIDS, liksom om arbetet som Saheli utför (Tejaswi Sevekari 081112).
- Juridiskt stöd
Vissa av peer-utbildarna är utbildade i juridiska frågor och fungerar rådgivande och stödjande för både kvinnor i sexarbete och bordellmammor (Mahadevi-tai 081106).
- Räddningar ur bordeller
Då det kommer till Sahelis kännedom att det finns underåriga på en bordell, eller att kvinnor hålls där mot sin vilja och vill därifrån kan Saheli hjälpa kvinnor att fly. Detta görs sällan med hjälp av lokalpolisen på grund av korruption utan med hjälp av högre uppsatta inom polisväsendet, andra organisationer eller i vissa fall privatpersoner (Tejaswi Sevekari 081112).

6.1.7 Arbetsstrategier

Organisationens arbete genomförs på en bas av Peer Education system. Den kollektiva insatsen av Sahelis medlemmar är central liksom samarbete med andra organisationer och uppmuntran till kollektivt deltagande av communityt (Progress Report 2007).

Alla kvinnor i sexarbete i Indien över 20 år kan bli medlemmar i Saheli. Bordellägare och bordellmammor kan däremot inte bli medlemmar. Sahelis medlemmar förväntas delta i organisations aktiviteter (Progress Report 2007). Idag har Saheli ett totalt medlemsantal på cirka 600 kvinnor i sexarbete (Tejaswi Sevekari 081112).

6.1.8 Peer-utbildare

Enligt Tejaswi arbetar det 17 peer-utbildare i Saheli. Alla peer-utbildare har genomgått en inledande utbildning och vidareutbildas fortlöpande (Tejaswi Sevekari 081101). Av dem som arbetar på Saheli för närvarande har alla minst två års erfarenhet av arbete med HIV/AIDS-prevention (Progress Report 2007). De arbetar framförallt med att nå ut till kvinnorna i sexarbete i Pune med information och stöd genom en-till-en-sessioner, en-till-grupp-sessioner, interaktion med communityt och besök på bordellerna (Annual Report 2008). Peer-utbildarna är den första kontakten mellan kvinnor i sexarbete och Saheli. Kvinnorna i sexarbete är även välkomna att kontakta de andra i personalen (Tejaswi Sevekari 081112).

Sahelis peer-utbildare är just nu mellan 24 och 52 år gamla. Alla pratar hindi och maharati och flertalet även något ytterligare språk (Tejaswi Sevekari 081112). De arbetar dagtid på Saheli, mellan 11 och 16, och har själva bestämt sin arbetstid. Lönen på Saheli är låg så många kombinerar arbetet där med sexarbete (Tejaswi Sevekari 081101).

Saheli är alltså en organisation som uppkom ur den nationella satsningen på arbetet mot HIV/AIDS. Organisatoriskt var de en föregångare med Peer Education System som har visat sig vara mycket framgångsrikt i empowermentarbetet. Nedan kommer resultatet inriktas på respondenternas uppfattning om arbetet och de faktorer som de anser påverkar arbetet med avsikt att ge ett inifrånperspektiv på organisationen.

6.2 Respondenterna

- Tejaswi Sevekari: Direktör på Saheli. Har arbetat inom organisationen sedan 1995 då hon tog sin examen i socialt arbete med inriktning på psykologi och hälso- och sjukvård. Intervju I: 081101, intervju II: 081112
- Nandita Ambika: Officiell rådgivare till Saheli sedan 2007. Har varit engagerad på olika sätt inom organisationen sedan 1993. Har examen i socialt arbete. Intervju: 081107

- Mahadevi-tai⁵: Peer-utbildare sedan sju år tillbaka. Kom till Punes red light area för 15 år sedan. Arbetar fortfarande inom bordellbaserat sexarbete. Intervju: 081106.
- Shakuntala-tai: Peer-utbildare mellan 1991 och 2007. 2008 började hon arbeta heltid som peer-samordnare. Är en av grundarna av organisationen. Kom till red light area 1987. Arbetar inte längre i sexarbete. Intervju: 081103.
- Shabnam-tai: Peer-utbildare sedan 1991. Är en av grundarna till organisationen. Kom till Punes red light area för 32 år sedan. Arbetar inte längre i sexarbete. Intervju: 081105.
- Laxmi-tai: Peer-utbildare sedan fem år tillbaka. Arbetar fortfarande inom sexarbete, ej bordellbaserat. Intervju: 081104.

6.3 Attityder

Arbetet som Saheli utför påverkas i hög utsträckning av attityder från olika håll emot dem och kvinnor i sexarbete vilket gör att personalens åsikter och tankar om detta är relevanta för studiens syfte.

6.3.1 Kvinnor i sexarbetes attityder gentemot peer-utbildarna och Saheli

Peer-utbildarna ansåg sig alla ha goda relationer med kvinnorna i sexarbete. Mahadevi-tai menar att en del av de goda relationerna med kvinnorna i sexarbete kommer ifrån att de har gått igenom samma svårigheter och att de fortfarande lever samma liv och har samma livsstil och därför kan de förstå problemen de möter lättare än någon som kommer utifrån. Shabnam-tai säger även att hon pratar med kvinnorna i sexarbete på deras nivå⁶, deras språk, så att de förstår budskapet. Hon berättar dock om att vissa kvinnor förväntar sig att hon skall ha svar på alla frågor. Hon är ärlig mot dem och säger till när hon inte vet, men försöker göra sitt bästa för att ta reda på svaren och fortbilda sig i de aktuella frågorna. Hon menar att hennes ärlighet är en av anledningarna till att hon får kvinnornas respekt. Enligt peer-utbildarna ser flera av

⁵ *Tai* betyder äldre syster och är en ändelse som läggs till ett namn för att visa tillgivenhet och respekt. Alla peer-utbildare på Saheli kallas *tai* och kommer därför att kallas detta även i studien.

⁶ Nivå – respondenternas val av uttryck. Indikerar ej någon form av högre eller lägre nivå från vår utgångspunkt.

kvinnorna i sexarbete dem som modersfigurer. Detta kan man se tecken på under en observation av ett läkarbesök då en peer-utbildare går med en av Sahelis medlemmar till sjukhuset. Peer-utbildaren går före och visar vägen, för till viss del kvinnans talan och tar hand om praktiska saker som hennes dokument (observation 081110).

Analys

I arbete med empowerment är det viktigt att personal och klienter är på samma nivå och arbetar som jämlikar såsom Husom Løken (2007) beskriver. Enligt peer-utbildarna själva utförs deras arbete på detta sätt då de berättar att de lever samma liv och har samma livsstil som kvinnorna i sexarbete. Peer-utbildarna är del av samma community som kvinnorna i sexarbete. Detta stämmer även överens med de observationer som gjorts.

Att kvinnorna i sexarbete ser peer-utbildarna som modersfigurer kan ses som en del av empowerment. Peer-utbildarna bistår med verktyg för att maktgöra kvinnorna genom att stödja och leda dem. Sjukhusbesöket kan ses som ett exempel på detta då peer-utbildaren vid detta tillfälle kan jämföras med en förälder som följer med sitt barn som stöd med målsättning att barnet en gång skall klara detsamma själv.

6.3.2 Bordellmammornas attityder gentemot peer-utbildarna och Saheli

Shabnam-tai börjar sin intervju med att berätta att det är nödvändigt för att ha ett fungerande arbete att övertyga bordellmammorna om att Sahelis arbete är till gagn för dem. Shakuntala-tai berättar att vissa bordellmammor blir oroliga att peer-utbildarnas arbete skall resultera i att deras kvinnor slutar med sexarbete. Peer-utbildarna försöker då övertyga bordellmammorna att det är gynnsamt även för dem om kvinnorna är hälsosamma, rena och utan sexuellt överförbara sjukdomar. Mahadevi-tai är tränad i juridiska frågor och hon berättar att bordellmammorna vet att hon även ställer upp för dem när de får obefogade problem med polisen. Från början hade hon mycket problem med bordellmammorna men nu stödjer de hennes arbete. Respondenterna upplever att attityderna från bordellmammorna mot Saheli över lag är goda. Alla respondenterna berättade om en respektfull relation dem emellan och Shabnam-tai som arbetat länge i red light area berättar att många av de yngre bordellmammorna till och med kallar henne för mamma.

Under ett besök på en av bordellerna i red light area studeras samspelet mellan en peer-utbildare och en bordellmamma. Dessa verkar ha ett mycket gott samarbete: bordellmammans ser till att peer-utbildaren får kaffe och de sitter tillsammans på golvet och pratar. Vi får intrycket av att peer-utbildaren tas emot som en gammal vän (observation 081113).

Analys

Bordellmammornas rädsla för att kvinnor i deras bordell skall sluta med sexarbete speglar en rädsla för att de skall bli maktgjorda, då detta enligt Freire (1972) innebär att de blir medvetna om vad som förtrycker dem och arbeta mot förtrycket för att ta tillbaka sin status som subjekt (Freire 1972). Maktgörandet kan också leda till att kvinnorna blir medvetna om sambandet mellan deras personliga situation och de strukturella förhållanden i samhället som påverkar denna situation (Askheim/Starrin 2007) såsom patriarkala maktstrukturer som förtrycker kvinnan vilket bordellmammans är en del av genom att hålla kvar kvinnorna i sexarbete.

6.3.3 Samhällets attityder gentemot peer-utbildarna och Saheli

Både Laxmi-tai och Mahadevi-tai berättar att de inte fick någon respekt från människorna i sin omgivning när de enbart arbetade med sexarbete, innan de började på Saheli. Detta har ändrat sedan dess och de upplever att de nu får respekt utifrån.

When I was there, in the field, as a sex worker, people had other attitudes. But the moment you join, working as a group, in the organization, the perception of people do change all together (Mahadevi-tai 081106).

När Saheli startade fanns det ett motstånd från männen i området och människor utifrån gentemot en organisation som var styrd enbart av kvinnor berättar Shabnam-tai. Den inställningen finns till viss del kvar men Shabnam-tai menar att sedan organisationen etablerats i området har de flestas attityder ändrats till det positiva.

Även Tejaswi berättar om de tveksamheter människor kände inför organisationen då många ansåg att de genom att stödja kvinnor i sexarbete förespråkade sexarbete i sig. Tejaswi menar att detta gradvis förändrades då man började förstå att stödjande arbete med kvinnor i sexarbete var en nödvändig del i det stora arbetet mot

sexarbetare. Hon säger dock att detta fortfarande är ett problem, då denna negativa attityd till viss del finns kvar hos finansiärer och i samhället.

Analys

Att peer-utbildarna inte fick någon respekt från sin omgivning när de endast arbetade i sexarbete visar på hur stark den traditionella indiska synen på den goda, autentiska kvinnligheten som innefattar den rena, kyska och oskuldsfulla kvinnan är (Bagchi 1995). Denna brist på respekt kan sättas i förhållande till att arbeta med att bromsa spridningen av HIV/AIDS vilket ger en högre status då det både främjar Indiens utveckling (Bagchi 1995) samt överensstämmer med de traditionellt sett goda kvinnliga egenskaperna att vara uppförande och omhändertagande (Raju 2006). Detta arbete gynnar även de män som besöker bordellerna då risken för dem att smittas med sexuellt överförbara sjukdomar minskar.

I arbete med empowerment i grupp är momentet att bli del av en grupp viktigt då det stärker individen så att hon kan uppbygga energi, öka sin medvetenhet och därmed bli maktgjord (Starrin 2007). Detta visar Mahadevi-tai tydligt på när hon säger att människors attityd gentemot henne ändrades helt och hållet då hon blev del av gruppen som Saheli utgör.

Det motstånd respondenterna berättar om som Saheli mötte när organisationen startade kan ses som en rädsla för organisering av kvinnor och det motstånd som de kan bjuda mot det mansdominerade samhället. Organisationens arbete har bland annat lett till att kvinnorna i området mår bättre fysiskt och är mer hygieniska än tidigare vilket kan vara en av anledningarna till att Saheli nu är mer accepterad. Motståndarna har sett att organisationen inte lett till ett hindrande av sexköp utan snarare kommit dem till gagn. Sahelis arbete har kanske inte ännu åstadkommit några genomgående strukturella förändringar, men det lokala, framgångsrika stärkandet av kvinnorna skulle kunna vara en början på en utmaning till den rådande genusordningen (Hirdman 2003).

Saheli arbetar med kvinnor i sexarbete i den situation de befinner sig i nu. Deras primära mål är inte att ta dem ur sexarbete utan att medvetandegöra dem om sin situation kopplat till den strukturella situationen och därmed förvärva förmågan att påverka och förändra (Adams 2003). Detta kan i slutändan leda till en möjlighet att ta sig ur sexarbetet.

6.3.4 Samhällets attityder gentemot kvinnor i sexarbete

Respondenternas svar om hur de uppfattar samhällets attityder gentemot kvinnor i sexarbete skiljer sig åt. Mahadevi-tai menar att kvinnor i sexarbete inte respekteras på grund av att allmänheten ser dem som dåliga kvinnor. Hon upplever att det framförallt är kvinnor i samhället som har denna syn på dem. Vissa män delar den uppfattningen, medan andra anser att deras arbete är nödvändigt. Hon menar även att det är viktigt att kvinnorna i sexarbete själva ser till att få respekt genom att exempelvis klä sig respektabelt enligt den indiska traditionen. Nandita beskriver att en vanlig uppfattning i Indien, även bland kvinnor i området, är att män inte kan kontrollera sin sexualitet och därför behövs sexarbetarna, vilket i stor utsträckning är accepterat som något naturligt. Shabnam-tai pratar om två olika inställningar i samhället där en del tror att kvinnor i sexarbete arbetar med detta därför att det är lättförtjänta pengar medan andra tycker att det är en sysselsättning som de är tvingade in i på ett eller annat sätt.

Shabnam-tai exemplifierar samhällets attityder genom att berätta om när hon stod utanför en fin skola för att vänta på sin son som var elev där. En polis som visste att hon var sexarbetare kom fram och frågade hur hon skulle ha råd att betala avgifterna till denna skola. Hon förklarade att hon skulle göra vad som krävdes för att ge sin son en bra framtid. Hon menar att polisen, och samhället i stort, förvånas när en sexarbetare har sitt barn i en väl ansedd skola och därmed kliver in det övriga samhällets sfär.

Shakuntala-tai uppger att politikerna i samhället uppskattar arbetet som Saheli utför då de är medvetna om HIV/AIDS-situationen bland sexarbetare och tycker att Saheli på ett sätt utför deras politiska uppdrag. Hon berättar vidare att politikerna inte kan närma sig sexarbetarna i området på samma sätt som peer-utbildarna kan.

Analys

Ovan berättar peer-utbildarna om allmänhetens syn på kvinnor i sexarbete som dåliga kvinnor. Kvinnor ses som något som skall stå till tjänst för männen, vilket återspeglas i synen på sexarbete som nödvändigt då männen inte anses kunna kontrollera sin sexualitet och att kvinnorna finns där för att tillfredställa männen (Gemzöe 2002). Det mansdominerade samhället skapar, förutom hierarkier mellan män och kvinnor, också hierarkier bland män och bland kvinnor (Gemzöe 2002). Detta kan man se exempel på när kvinnor i övriga samhället gör värderingsskillnad på sig själva och de kvinnor som arbetar i sexarbete som respondenterna berättar om.

Det är tydligt att det är djupt inpräglad i kvinnor i sexarbete vad som kännetecknar en bra kvinna och att detta inte är den bild som de själva representerar. De har, som Freire (1972) benämner det, internaliserat förtryckarens bild av dem och förvandlat sig själva till ett objekt med känsla av mindervärde (Freire 1972). Detta exemplifieras av Mahadevi-tai som menar att kvinnorna i sexarbete bör klä sig mer enligt hur traditionen föreskriver och antyder att om de inte klär sig så, så förtjänar de inte heller respekt från samhället.

Resultatet visar på upplevelser av goda relationer mellan Saheli, kvinnor i sexarbete och i många fall även bordellmammor. Trots att de kvinnor som är peer-utbildare i relativt hög utsträckning anser sig erhålla respekt från samhället försvårar samhällets attityder gentemot kvinnor i sexarbete Sahelis arbete då de inte får tillräckligt med stöd utifrån och då många kvinnor i sexarbete har internaliserat förtryckarnas bild av sig själva som mindervärdiga.

6.4 Organisationens arbete

Hur organisationen arbetar presenteras i kap 6.1. Nedan följer de delar av arbetet som respondenterna valde att fokusera på i intervjuerna.

6.4.1 Peer-utbildarnas styrkor

Respondenterna uttrycker olika åsikter om vad som är viktigast i deras och organisationens arbete då vi frågar om dessa. Laxmi-tai anser att kondomdistributionen är den viktigaste uppgiften peer-utbildarna utför då det ger kvinnorna större möjlighet att skydda sig själva och kunderna från smitta av HIV. Kondomerna lämnas ut av peer-utbildarna i stora kartonger till bordellerna någon gång i veckan (observation 081113). Kondominformationen ges av peer-utbildarna uppdelat på tre tillfällen. De går då igenom ett lättförståeligt material med bilder som förklarar kondomanvändning och de konsekvenser som kan komma av oskyddat sex såsom sexuellt överförbara sjukdomar och HIV/AIDS. De demonstrerar även hur manskondomen och kvinnokondomen fungerar. Kvinnokondomen är en gummihylsa som placeras i slidan före samlag och som även täcker de yttre delarna av könet (observation 081114). Enligt Tejaswi ger den kvinnan större möjlighet till självbestämmande och därmed säkerhet. I arbete med berusade kunder då manskondomen inte alltid fungerar har kvinnan fortfarande möjlighet att skydda sig

och ibland utan att mannen ens märker det (Tejaswi Sevekari). Trots att kvinnorna i sexarbete blir medvetna om risken med oskyddat sex förekommer det frekvent då vissa kunder vägrar att använda skydd eller betalar mindre för sex med kondom (Nandita Ambika). Även Mahadevi-tai håller med om att informationen om HIV är central.

Shakuntala-tai anser att förvaltningen av Sahelis bank är den viktigaste uppgiften hon utför då sexarbetarna enligt henne ofta har ett beroende som gör det svårt för dem att spara. När hon samlar in pengar till banken går hon och en socialarbetare runt till olika människor i red light area som lämnar valfri summa. Det är både kvinnor i sexarbete och småföretagare i området som använder sig av banken. Vid den specifika gång observationen utfördes var insättningarna allt från 10 till 200 rupies⁷ (observation 081103). Shabnam-tai vill poängtera att hon anser att alla hennes arbetsuppgifter är lika viktiga.

Analys

Genom kondomdistributionen och -demonstrationen ges kvinnorna i sexarbete verktyg till större möjlighet att skydda sig själva mot sexuellt överförbara sjukdomar. Utifrån ett empowermentperspektiv och ett feministiskt perspektiv tycker vi oss se möjligheten till skydd som en maktaspekt då de får ökad makt och valmöjlighet över sin kropp. Maktgörandet sträcker sig bara till en viss gräns då männen som kunder innehar den ekonomiska makten genom att kunna vägra använda kondom och därmed sista ordet då kvinnorna är beroende av inkomsten som sexarbetet ger. Peer-utbildarna pratar även om den kvinnliga kondomen. I den ojämlika maktsituation som sexarbetet innebär ger kvinnokondomen kvinnan i viss mån en större möjlighet att besluta själv över sin egen kropp. Detta genom att de inte behöver be mannen att skydda sig.

Både genom arbetet med kondomdistribution, kondominformation och Sahelis bank kan vi se att Saheli arbetar med kvinnor i sexarbete i sin nuvarande situation. Kvinnorna blir medvetandegjorda om smittorisker och hur de kan skydda sig mot sjukdomar, liksom får en konkret hjälp att spara pengar och kan därmed höja sin livskvalitet. I ett första skede leder inte detta till en förändring av de rådande maktstrukturerna, men det är ett steg i att hjälpa kvinnorna att ta makten över sitt liv något som i förlängningen eventuellt skulle kunna utmana genusordningen.

⁷ 1 rupie=0,18 sek (www.forex.se 081208)

6.4.2 Organisationens styrkor

På frågan om vad som är det viktigaste arbete som Saheli som organisation utför svarar Laxmi-tai med att berätta om en mängd olika uppgifter, bland annat kökets funktioner och dag- och nattcentrat för barn. Mahadevi-tai poängterar att hon tycker att det viktigaste är att Saheli parallellt med de andra uppgifterna sammanför kvinnorna och skapar ett starkt kollektiv. Hon menar att detta är centralt därför att de inte har stöd utifrån i någon större utsträckning, de är inte politiskt starka men att med ett starkt kollektiv behöver de inte förlita sig på stödet utifrån. Tejaswi berättar att många av kvinnorna i sexarbete saknar de nödvändiga identitetshandlingarna som krävs för att kunna rösta. Shakuntala-tai fokuserar också på stödet som organisationen för med sig. Saheli är kvinnornas organisation. Även Shabnam-tai poängterar detta, att målet med Sahelis arbete är att stärka kvinnorna och stärka organisationen.

Nandita säger:

I think it is basically empowerment issues and about being self sufficient and standing on their own. These diseases and awareness, everything is fine, but I have a conviction that if you have high self-esteem, if you are confident, and you can earn your own living, without having to compromise in the terms of your health, in terms of using condom or not using condom, then these diseases will not be there (Nandita Ambika 081107).

Analys

En av de delar respondenterna anses vara viktigast är att Saheli sammanför kvinnorna till ett kollektiv. I enlighet med Askheim och Starrin (2007) kan vi se att gruppen som Saheli utgör stärker individen vilket ger henne möjlighet att bryta maktlösheten. Tillsammans kan de börja utmana de rådande maktstrukturerna.

En av peer-utbildarna uttrycker att hon upplever att organisationen inte är politiskt stark och att de inte har stöd utifrån. Detta vill vi sammankoppla med det som skrivits tidigare att de är en organisation av kvinnor för kvinnor i sexarbete som har en låg social status. En möjlig anledning till detta är att det inte politiskt prioriterat att arbeta med stigmatiserade kvinnor för att stärka deras position i samhället. Dessutom saknar många av kvinnorna i sexarbete den faktiska möjligheten att utnyttja

sin rösträtt som ett verktyg för att påverka politiska processer. Politiken är tätt sammankopplad med den genusordning som råder vilket påverkar synen på arbetet med övergrepp såsom sexhandel. Kvinnor får själva föra kampen för att få samhället att bekämpa dessa brott (Gemzöe 2002).

I arbete med empowerment menar Westerlund (2007) att det är viktigt att stärka individen för att även gruppen skall bli stark, vilket stämmer överens med Sahelis mål att stärka både kvinnorna och gruppen.

Nandita har en tanke om att ökat självförtroende och självkänsla för kvinnor i sexarbete, tillsammans med förmågan att försörja sig själva skulle få långtgående strukturella konsekvenser. Hon menar att om detta inträffade skulle exempelvis inte sexuellt överförbara sjukdomar längre vara ett problem, då hon ser detta som en effekt av frånvaron av dessa egenskaper. Nanditas ord kan tolkas som att hon tycker att arbeta mot sexuellt överförbara sjukdomar är att arbeta med effekterna av det mansdominerade samhället och inte med de bakomliggande strukturerna. De maktstrukturer som finns i patriarkala samhällen skapar en mindrevärdeskänsla hos kvinnor, som underlättar förtryck och nedvärdering (Gemzöe 2002).

6.4.3 Organisationens svagheter

Tejaswi uttrycker att det saknas ett välfungerande system för översyn, kartläggning, utvärdering och dokumentation på Saheli. Hon säger att man behöver mäta arbetet och arbetets resultat för att försäkra sig om att organisationens ansträngningar inte går till spillo. Hon menar att om arbetet inte dokumenteras blir det svårt att förbättra strategier och aktiviteter. För att möjliggöra detta anser hon att de behöver ett system som är användarvänligt för just kvinnorna i sexarbete, som tar hänsyn till deras begränsningar, såsom en mycket hög procent av analfabetism.

En annan svaghet som Tejaswi ser är att kvinnorna i organisationen inte har den kapacitet som krävs på alla områden för att driva organisationen. En brist hon pekar på är att många av kvinnorna i sexarbete är oförmögna att tänka abstrakt långt fram i tiden på grund av deras tidigare upplevelser och utsatta situation där mycket handlar om att ta sig igenom dagen.

En tredje svaghet som både Tejaswi och peer-utbildarna tar upp är bristen på finansiering för Saheli. Kvinnorna i organisationen fortsätter dock att arbeta oavsett, vilket är en av Sahelis styrkor.

Analys

Svårigheter med bristande system för översyn, kartläggning, utvärdering och dokumentation, som Tejaswi pekar på, beror enligt henne bland annat på att många av kvinnorna i organisationen är analfabeter. Sahelis främsta mål är att hjälpa kvinnorna i sexarbete i deras nuvarande situation, men för att de skall kunna komma vidare krävs också andra insatser såsom anpassade system eller utbildning av kvinnorna. En av riskerna med empowerment i grupp är enligt Adams (2003) att det endast leder till en bra upplevelse och känsla av delaktighet men inte påverkar de grundläggande sociala omständigheterna såsom fattigdom och brist på utbildning i detta fall.

6.4.4 Påverkbarhet och förändring

Möjligheten att påverka och förändra organisationen är ett återkommande tema, både angående det dagliga arbetet och genom det demokratiska valet av en styrelse. Både Shakuntala-tai och Shabnam-tai var med och grundade organisationen. De har varit med och utformat hur organisationen ser ut idag vilket de berättar om i intervjuerna. Shabnam-tai poängterar även att de uppgifter som Saheli utför är de uppgifter som kvinnor i sexarbete behöver. Mahadevi-tai berättar om hur problem löses inom organisationen:

Whenever any issues happen in the area, any problems happen in the area, we bring all the women together. We discuss and we decide what action will be taken. That becomes a very... Everyone can be a leader, not just one leader (Mahadevi-tai 081106).

Mahadevi-tai hyser en stark önskan om att få organisationen att växa till den grad att den täcker alla i red light area. Hon sa att de inte får så mycket stöd utifrån, men att styrkan sitter hos kvinnorna och därför känner hon sig övertygad om att organisationen kommer att växa. Hon är själv beredd att lägga all sin energi på detta. Mahadevi-tai önskar även att Saheli skulle ha en egen klinik där kvinnor kan få bra behandling. Detta ligger i linje med Shabnam-tais önskan att Saheli ska starta någon form av vårdinrättning för palliativ vård av HIV-positiva kvinnor där det finns kunnig personal som kan ta hand om dem så de kan avsluta livet med den värdighet som de förtjänar.

Även Tejaswi önskar att organisationen skall utöka, men tar upp problematiken med bristande finansiering. Hon säger att detta leder till att de inte kan starta så många projekt som de vill, och inte heller anställa nya peer-utbildare.

Ett exempel på hur kvinnorna själva kan påverka är när man i organisationen beslutade vad gruppen med kvinnor skulle kallas. Man diskuterade terminologin och de olika alternativ som kom upp var prostituerade, kommersiella sexarbetare kvinnliga sexarbetare och kvinnor i sexarbete. De flesta ansåg att prostituerade var en stigmatiserande benämning. Angående begreppet kommersiella sexarbetare ansåg vissa av kvinnorna att detta syftade på deras sysselsättning som vilken annan profession som helst, vilket inte överensstämde med allas syn på det. De kom överens om benämningen kvinnor i sexarbete då de tyckte att detta var det alternativ som tydligast uttryckte en syn på dem som människor och kvinnor.

Analys

Vi ser tydligt att man arbetar med organisationen utifrån en tanke på dem som ett kollektiv med brukarmedverkan. Detta exemplifieras genom de kvinnor i sexarbete som har varit med och grundat organisationen, att arbetet som utförs är ett resultat av de behov kvinnor i sexarbete har, att problem löses tillsammans och att alla ges utrymme att få vara ledare, både i organisationens möten och genom att bli peer-utbildare, då detta är ekonomiskt möjligt.

Önskan om en vårdinrättning där kvinnor i sexarbete får avsluta livet i värdighet visar på en åsikt skild från samhällets uppfattning om att kvinnor i sexarbete inte är värdiga kvinnor. Här tas avstånd från synen på kvinnor i sexarbete som ovärdiga kvinnor och man menar istället att de har rätt till respektfull behandling.

I alla intervjuerna uttrycks åsikter om att organisationens medlemmar har möjlighet att påverka organisationen i allt från valet av begreppet kvinnor i sexarbete till utformandet av det dagliga arbetet. Detta visar på en känsla av maktgörande av kvinnorna typisk för arbete med empowerment och brukarmedverkan.

6.4.5 Peer-utbildarnas engagemang och utveckling

Tejaswi berättar att alla peer-utbildare visar ett mycket starkt engagemang i organisationen och är mycket starka och självsäkra kvinnor. Ingen av dem som börjat

arbets som peer-utbildare i organisationen har slutat av andra anledningar än att de har flyttat därifrån. Tejaswi säger:

I think the strength (organisationens, förf. anm.) is the commitment of the women, that's the biggest strength we have (Tejaswi Sevekari 081112).

Laxmi-tai berättar om att hon har kommit ur ett beroende och tar bättre hand om sin hygien sedan hon började arbeta på Saheli. Hon upplever tillfredställelse av att göra det lilla extra för andra, samt att erhålla respekt utifrån. Shakuntala-tai berättar att innan hon började arbeta med Saheli hade hon svårt att prata med människor ur högre samhällsklasser. Nu känner hon att hon kan prata med vem som helst, vilket hon menar att erfarenheterna från Saheli har lärt henne. Shabnam-tai berättar att hon har fått självförtroende av att arbeta med Saheli. Hon känner att hon har stöd från organisationen och att hon kan hjälpa andra kvinnor i sexarbete. Nu börjar hon känna fysiska begränsningar och kan därför inte engagera sig lika mycket i aktiviteterna som tidigare. Hon berättar dock att hon inte oroar sig för det, då det finns andra peer-utbildare som är säkra i sitt arbete och kan ta vid.

Mahadevi-tai återkommer gång på gång till det faktum att hon är tränad i lag och rätt av Saheli. Denna kunskap gör att hon kan hjälpa både kvinnor i sexarbete och till viss del bordellmammorna. Detta är en stor del av hennes arbete på organisationen.

En av kvinnorna avslutar sin intervju med att berätta att hon lever idag tack vare att hon kom i kontakt med Saheli. Hon är HIV-positiv och har två barn, varav det ena också är HIV-positivt. När hon kom i kontakt med Saheli var hon mycket sjuk, men mår idag efter omständigheterna bra.

If only I had come in contact with Saheli earlier when I just had landed in sex work I might not have suffered the way I am right now. But still I am alive because of the organization (En av peer-utbildarna⁸).

Analys

Att kvinnorna som arbetar som peer-utbildare är starka och självsäkra visar på en syn på sig själva som värdiga kvinnor trots stigmatiseringen av sexarbetare och kvinnor. Att samhället i högre grad respekterar de kvinnor som både är i sexarbete och arbetar som peer-utbildare, än de som enbart arbetar i sexarbete, kan förhoppningsvis i

⁸ Peer-utbildaren har anonymiserats i detta fall då informationen upplevdes känslig men relevant för studien.

förlängningen möjliggöra en ökad respekt även för den senare gruppen genom att peer-utbildarna fungerar som en brygga.

Peer-utbildarnas arbete omfattar omhändertagande, vårdande och stödjande arbetsuppgifter. Dessa räknas som traditionellt goda kvinnliga uppgifter (Raju 2006). I ett samhälle där dessa uppgifter värdesätts kan detta vara en av anledningarna till att de erhåller mer respekt än de kvinnor som arbetar uteslutande i sexarbete då de senare anses vara ovärdiga kvinnor.

Vi ser många exempel på hur arbetet i organisationen inte bara ger en känsla av samhörighet utan även konkreta förändringar i peer-utbildarnas liv. Detta exemplifieras genom rehabilitering från beroende och förbättrad hygien, känsla av att kunna tilltala vem som helst oavsett samhällsklass, förbättrad hälsa och till och med möjligheten att leva vidare.

Adams (2003) menar att man inte kan maktgöra andra om man inte först är maktgjord själv. Shabnam-tai anser att hon kan hjälpa andra kvinnor i sexarbete därför att hon själv har fått självförtroende av att arbeta med Saheli. Hon är maktgjord och kan därmed maktgöra andra. Hon påpekar också att hon kan lämna över uppgifter, ansvar och därmed makt till andra kvinnor vilket enligt Rønning (2007) är en viktig del i arbetet med empowerment. Personalen måste kunna överföra makt till andra för att de skall bli maktgjorda utan att för den sakens skull förlora makt själv (Rønning 2007).

Många av peer-utbildarna verkar skapa sig en identitet kring sina uppgifter på organisationen. De blir någon i gruppen, vilket är en viktig del i arbete med empowerment i grupp (Adams 2003), och verkar överens om att arbetet med Saheli känns mer meningsfullt för dem än sexarbetet. Känslan av meningsfullhet är inte frikopplad från samhällets värderingar och genusordning men tycks även bero på att de gör något för att hjälpa andra.

Empowerment löper som en röd tråd genom hela Sahelis arbete. Det är uttalat att de arbetar utifrån empowerment och i varje del av det praktiska arbetet syns denna teori: de hjälper kvinnor i sexarbete till självhjälp, de för dem samman till ett starkt kollektiv och personalen arbetar på en nivå som gör att kvinnorna i sexarbete känner förtroende för dem och kan ta till sig det budskap som förmedlas.

6.5 Lagar och samhällelig förändring

I arbetet som Saheli utför blir påverkan från samhället på olika sätt viktigt, både med avseende på attityder, som vi tagit upp i kapitel 6.3 och gällande lagar. Nedan presenteras hur respondenterna anser att detta behöver förändras för att kvinnor i sexarbete skall få en bättre levnadssituation och förenkla Sahelis arbete.

6.5.1 Lagar

Shambnam-tai anser att lagarna angående sexhandel inte borde vara straffande för kvinnor i sexarbete utan istället stödja till rehabilitering. Även Laxmi-tai anser att lagarna borde vara stödjande för kvinnorna i sexarbete istället för att som nu, leda till att de hamnar i problem med polisen. Mahadevi-tai ser liknande på ämnet men poängterar att om man respekterar polisen så får man respekt tillbaka. Blir kvinnorna ändå trakasserade skall de kunna ta hjälp ifrån lagen. Om rätt lag brukas på rätt sätt skulle många av problemen för kvinnor i sexarbete lösas säger Mahadevi-tai.

Tejaswi pratar även hon om att lagen måste skydda och stödja sexarbetarna till rehabilitering istället för att kriminalisera sexarbetet. Hon anser också att man i lagen inte specificerar vad begreppen innebär och därmed lämnar många kryphål för att komma runt lagen. Att kriminalisera kunderna anser hon inte heller kommer att lösa några problem. Hon tror att sexhandeln då skulle gå under jord vilket skulle leda till att kvinnorna inte fick tillgång till det stöd de har idag.

Laxmi-tai berättar om ett lagförslag som innebär att alla män som besöker bordellerna efter klockan 23:00 skall arresteras. Laxmi-tai menar att detta är en lag som är dålig för sexarbetarna då det lika gärna kan vara kvinnans bror eller man som är där och besöker henne. Även Shakuntala-tai nämner denna lag och menar att det är dåligt för sexarbetarnas affärer då den tar kunder ifrån dem. Peer-utbildarna har tillsammans med sexarbetarna startat en kampanj mot detta lagförslag. De har tidigare lyckats upphäva en lag om obligatorisk HIV-testning av alla sexarbetare.

Shakuntala-tai är övertygad om att förbud mot sexarbete skulle leda till att våldtäktsfallen skulle öka som en direkt följd. Hon säger:

If you completely penalise, stop sex work, then the rape cases will increase.

Then people like you will not be able to walk on the streets without any fear

(Shakuntala-tai 081103).

Nandita menar att hon egentligen inte kan ha någon åsikt om hur lagarna gällande sexarbete skall vara utformade, utan det viktiga är vad kvinnorna i sexarbete själva tycker. Hennes erfarenhet av arbetet med kvinnorna på Saheli är att de inte vill göra sexarbete till en allmänt accepterad profession. En legalisering hade kunnat leda till ökad tillgång till de rättigheter som förbehålls dem i arbetslivet, men hon upplever att kvinnorna i sexarbete inte tycker att de kan kalla det för sin profession eftersom de inte valt det frivilligt. Hon säger:

I think they're (kvinnor i sexarbete, förf. anm.) also a part of the society. Why do you want to segregate them further? Why can't they have human rights like everybody else? Why shouldn't they have access to all the services whatever their profession?(Nandita Ambika 081107)

Analys

Samhälle och rättssystem är styrda av maktförhållanden mellan könen (Gemzöe 2002). Det tar sig i uttryck i att lagarna om sexhandel i Indien inte är till hjälp för kvinnorna i sexarbete. Om säljandet eller köpandet av sex kriminaliseras och sexhandeln därmed går under jord skulle organisationer såsom Saheli inte kunna arbeta med kvinnorna på samma sätt och kvinnornas rättigheter och möjligheter till maktgörande skulle därmed minskas. En kriminalisering av sexarbete skulle alltså inte fungera som stöd för kvinnorna i sexarbete då de många gånger inte har någon annan möjlighet att försörja sig. Lagförslaget om att arresteras alla män som besöker bordellerna efter klockan 23:00 visar också på att lagarna inte finns till för kvinnorna i sexarbete då bordellerna är deras hem och denna lag även skulle förbjuda dem att ta emot besök från manliga familjemedlemmar och därmed begränsa deras vardagsliv. Genom att arbeta mot lagförslagen blir de motståndare till samhällets försök till reglering av sexhandel. Att som organisation arbeta mot detta är en balansgång då de försöker arbeta både med sexarbetare och mot sexhandel, men riskerar här att uppfattas som förespråkare för sexhandel. Saheli måste brottas med frågan: När övergår de från att arbeta *med* sexarbetare *mot* sexhandel till att arbeta *för* sexhandel.

Adams (2003) menar att i gruppen kan medvetandegjorda individer arbeta för sociala förändringar som leder till frihet från förtryck. Detta exemplifieras genom att Saheli går samman som kollektiv för att påverka de lagar som försämrar livskvaliteten för kvinnor i sexarbete. Genom att gruppen erbjuder en möjlig plattform för att ta steg in i offentligheten (Starrin 2007) kunde de tillsammans motsätta sig lagen om

obligatorisk HIV-provtagning och i slutändan förändra den. Detta motsäger till viss del en av peer-utbildarnas tidigare uttalande om att de inte är politiskt starka.

Shakuntala-tais uttalande om att ett förbud mot sexarbete skulle leda till att våldtäktsfallen skulle öka visar på synen på män som inkapabla att kontrollera sin sexualitet och att vara rädd för männens sexualitet är en accepterad tanke. Det visar också att hon här inte helt särskiljer mäns sexualitet från det våldsbrott som en våldtäkt innebär. Mäns sexuella utnyttjande av kvinnor är en av de tydligaste formerna av kvinnoförtryck (Gemzöe 2002) och i detta blir mansdominansen än mer tydlig då även kvinnorna som själva arbetar eller har arbetat i sexarbete anser att detta är något normalt. I Shakuntala-tais uttalande gör hon en distinktion mellan vi och dem och uttrycker att kvinnor i sexarbete inte bara finns till som något nödvändigt för män, utan också för kvinnor som inte är i sexarbete för att de skall känna sig trygga i offentligheten. Detta visar på att hon har internaliserat förtyckarens bild (Freire 1972) då hon ser kvinnor i sexarbete som en grupp som måste ta på sig denna uppgift till förmån för resten av samhället.

Nandita talar om att kvinnor i sexarbete inte har samma möjligheter att få stöd från samhället som kvinnor i andra samhällsgrupper. Till viss del beror detta på att de inte har en legaliserad sysselsättning och en accepterad profession men det visar också på en samhällelig bild på kvinnor i sexarbete som människor som inte har rätt till samma medborgerliga rättigheter på grund av ett uppfattat lägre värde.

6.5.2 Samhälle

På frågan om vad som behöver förändras i samhället för att förbättra situationen för sexarbetare och för Sahelis arbete svarar Tejaswi att Saheli behöver få uppmuntran från regeringen, finansärer och från samhället i stort. Hon säger vidare att alla behöver förstå att Saheli inte stödjer sexhandel utan har som mål att förse sexarbetare med stöd och hjälp i den situation de befinner sig i.

Alla de peer-utbildare som har intervjuats anser att samhällets attityd gentemot sexarbetare behöver förändras för att förbättra för kvinnor i sexarbete, samt för Sahelis arbete. Shakuntala-tai har en önskan:

See us as human beings! (Shakuntala-tai 081113)

Flera av respondenterna berättar om det arbete de utför med informationsdagar i lokalsamhället och utbildningar på skolor för att förändra attityderna, både gentemot kvinnor i sexarbete och mot Saheli.

Både Laxmi-tai, Shakuntala-tai och Shabnam-tai pratar om problematiken kring de kvinnor som vill ta sig ur sexarbete. De menar att kvinnorna oftast inte har några andra alternativ och att samhället behöver bidra med utbildning, andra försörjningsmöjligheter och sätt att komma ifrån red light area. Tejaswi pratar också om detta ämne och menar att rehabilitering från sexarbete är mycket svårt. Många av dem som räddas ur bordeller kommer tillbaka efter en period. Hon pratade istället om vikten av prevention av trafficking genom att ge stöd till flickor i byarna, där cirka 98 procent av sexarbetarna kommer ifrån, genom utbildning och möjlighet till inkomstgenererande arbeten.

Analys

Uppmuntran och stöd från regering, finansiärer och övriga samhället till Saheli är en bristvara. För att få ett genuint stöd måste de bakomliggande hierarkierna förändras så att kvinnor i sexarbete anses vara lika mycket värda och ha samma rättigheter som alla andra. Ett steg i att göra detta är att informera och utbilda om Sahelis arbete och om sexarbete. Att tidigt i livet bli medvetandegjord om genusordningen, människovärde och den faktiska situationen för kvinnor i sexarbete genom exempelvis information i skolor ökar möjligheterna att i längden förändra de strukturella ordningar som leder till särbehandling, orättvisor och missförhållanden.

Saheli som organisation tar inte i första hand moralisk ställning till huruvida sexarbete är rätt eller fel, utan fokuserar istället på kvinnornas rätt till lika rättigheter. Därför arbetar de med att maktgöra kvinnor i sexarbete för att de skall få större möjlighet att leva det liv de själva väljer och få möjlighet att själva påverka sin situation. Det räcker dock inte med en känsla av maktgörande om de vill komma ur sexarbete, då de många gånger inte har några alternativ till sexarbete. I sina vardagliga liv gör maktgörandet att de får ökad möjlighet att ta egna beslut, men för att komma ur sexarbete, krävs en strukturell förändring och en politisk vilja att erbjuda alternativ såsom utbildning, andra inkomstkällor och alternativa boendeformer.

Då det är svårt att ta människor ur sexarbete, som Tejaswi påpekar, behöver man arbeta med preventivt arbete. Detta kräver att grundläggande delar i genusordningen

förändras, såsom att familjer väljer att utbilda söner framför döttrar (Masika/Williams 2002), vilket är vanligt i indiska byar. Kan man ge flickor i byarna bättre möjligheter till utbildning, och därmed större chans till förvärvsarbete eliminerar man delar av de orsaker som leder till sexarbete och trafficking. Detta påverkar inte bara trafficking utan även andra grundläggande sociala faktorer såsom fattigdom och ojämlikhet.

Återigen blir frågan om samhällets attityder central, både i vad som behöver förändras i lagarna och i samhället i övrigt. Könsmaktordningen gör sig ständigt påmind, från de stora strukturerna där lagars utformning är anpassade efter mäns upplevda behov till det enskilda fall att Saheli som organisation inte får det stöd de behöver.

6.6 Kvinnor och män i sexarbete

Trots att Saheli endast arbetar med kvinnor i sexarbete är ändå likheter och skillnader kvinnor och män i sexarbete emellan ett nödvändigt tema att behandla då det kommer upp gång på gång under intervjuerna.

6.6.1 Bordellmammor och bordellägare

Tejaswi berättar om att nästan alla bordeller ägs av en man (bordellägaren), oftast i en hög samhällelig position, men drivs av en kvinna (bordellmamman) som själv arbetat eller arbetar, i sexarbete. Bordellmamman är den man möter när man kommer till bordellen. Hon tar allt det praktiska ansvaret liksom konsekvenserna av legala åtgärder medan bordellägaren officiellt inte kan kopplas till bordellen men har det ekonomiska ansvaret och får majoriteten av de ekonomiska intäkterna (Tejaswi Sevekari).

Analys

Utifrån våra observationer verkade bordellmammorna ha den yttersta makten på bordellerna, vilket de i realiteten inte har. Vid första anblicken ser det ut som att det endast är bordellmamman som håller kvar kvinnorna i sexarbete och därmed står för förtrycket mot dessa kvinnor. Det visar sig dock att det är en man som ligger bakom besluten och att bordellmamman verkställer dessa och att de därmed ligger bakom förtrycket tillsammans.

6.6.2 Kvinnor och män i sexarbete - likheter och skillnader

Respondenterna tillfrågas om varför de tror att kvinnor löper större risk att hamna i sexarbete än män, liksom vad som skiljer kvinnor i sexarbete från män i sexarbete, med avseende på deras behov av hjälp och stöd.

Ingen av peer-utbildarna har arbetat med män i sexarbete eller transpersoner i sexarbete men vissa av peer-utbildarna har haft kontakt med dem regelbundet i sitt arbete och i sitt dagliga liv.

Laxmi-tai pratar om att kvinnor har det svårare i det indiska samhället än män och att det är en av anledningarna till att fler kvinnor än män hamnar i sexarbete. Shabnam-tai uttrycker en liknande åsikt och pratar om orsaker till detta såsom fattigdom, trafficking och att bli såld in i sexarbete av familjen. Mahadevi-tai menar att kvinnor generellt löper en större risk för exploatering. Både Shabnam-tai och Mahadevi-tai poängterar att kvinnor i sexarbete inte stannar kvar för sin egen skull utan för att försörja sin familj, sina barn och eventuellt en älskare eller så kallad make⁹. Tejaswi berättar att det dock inte är ovanligt att den så kallade maken eller älskare tar kvinnans pengar eller rätten till att använda dem ifrån henne.

Shakuntala-tai tror att en av de stora anledningarna till att fler kvinnor är sexarbetare än män är att män har större sexuell lust och därmed kan tänka sig att betala för sex. Hon menar att kvinnor däremot inte är lika aggressiva i sin sexualitet. Mahadevi-tai säger att efterfrågan styr utbudet. Hon säger:

Men need sex workers, that's why they are there. If men stop going to sex workers then there won't be sex workers (Mahadevi-tai 081106).

På frågan om varför fler kvinnor hamnar i sexarbete än män svarar Tejaswi att det enkla svaret är efterfrågan och tillgång. Hon berättar vidare att det finns en stark tro i det indiska samhället att män har större sexuella behov än kvinnor och har rätt att tillfredsställa dem. Detta är enligt Tejaswi accepterat både bland kvinnor och bland män. Nandita berättar att denna uppfattning även råder bland sexarbetarna och peer-utbildarna. Hon berättar också att den teoretiska feministiska debatten främst pågår hos den intellektuella eliten. Tejaswi fortsätter med att berätta att det finns traditioner i Indien som uppmuntrar till sexarbete och man då ser kvinnan som en vara.

⁹ Så kallad make - det uttryck respondenterna använder för att beskriva de män som lovat att gifta sig med dem eller som de är gifta med enligt sed men inte lag.

Nandita menar att det ställs höga krav på de indiska männen att tjäna pengar, prestera, tävla och vara familjeförsörjare. Vidare säger hon att sexualiteten är tätt sammankopplad med maskuliniteten samtidigt som sexualitet är ett tabubelagt ämne. Hon menar att detta kan ta sig uttryck i män som går till sexarbetare innan sitt bröllop för att testa sin utrustning¹⁰, för att fira avklarade prov eller dylikt.

Peer-utbildarna är överens om att män i sexarbete i mycket högre utsträckning än kvinnor i sexarbete valt sin sysselsättning själva. Tejaswi berättar att de som arbetar med sexarbete öppet i red light area är kvinnor och transpersoner, dock inga män. Shabnam-tai berättar att transpersonerna är en stark grupp med annan problematik än den kvinnor i sexarbete har, såsom kriminalitet och droger. Shakuntala-tai berättar att transpersoner i sexarbete har en egen organisering och därför arbetar inte Saheli med dem.

Tejaswi berättar att män som arbetar i sexarbete oftast gör det under mycket dolda former. Det är mer öppet i de högre samhällsklasserna då det där anses som statusfyllt för en kvinna att kunna köpa sex av en manlig sexarbetare. Män i sexarbete är inte bordellbaserade, vilket innebär att de inte är underordnade någon chef på samma sätt som kvinnor i sexarbete. Tejaswi berättar vidare att män hindras från att arbeta i sexarbete av uppfattningen om maskulinitet och det manliga idealet. Tejaswi säger också att män i sexarbete har andra problem än kvinnor i sexarbete då det är förhållandevis lätt för kvinnorna att få behandling för sexuellt överförbara sjukdomar. Männens däremot möter ett dubbelt stigma då de är både sexarbetare och uppfattas som homosexuella, vilket inte är socialt accepterat i de flesta grupper i Indien. Det var inte förrän HIV-frågan blev aktuell man öppet började prata om att det finns manliga sexarbetare. Nandita berättar att det finns en uppfattning bland ungdomar i samhället om att det är ett glamouröst arbete att vara manlig sexarbetare. Hon säger att vissa av dem tror att män i sexarbete kan välja sina kunder själv och får ha frivilligt sex under betalda former. Hon poängterar dock, både för oss och för de ungdomar hon möter, att inte heller män i sexarbete är i position att ta sådana beslut.

Analys

Utifrån det respondenterna säger om män och kvinnor i sexarbete tycker vi oss se en medvetenhet om strukturella ojämlikheter mellan män och kvinnor. Peer-utbildarna

¹⁰ Testa sin utrustning – Nanditas eget uttryck

pratar om att mäns sexualitet måste tillfredsställas och inte kan kontrolleras parallellt med att kvinnors uppgift är att tillfredsställa dessa behov. Denna uppfattning tycks djupt inpräntad i dessa kvinnor och uppfattningen om att det är ett naturligt fenomen reproducerar genusordningen som rättfärdigar mäns förtryck av, och övergrepp på kvinnor. Denna uppfattning möjliggör synen på kvinnokroppen som en vara som kan köpas och säljas.

Kvinnor som försörjer sina familjemedlemmar genom sexarbete tar över det traditionellt sett manliga ansvaret som familjeförsörjare, vilket provocerar det mansdominerade samhället. I många fall är det dock fortfarande mannen som kontrollerar de pengar kvinnan tjänar och därmed håller henne i en fortsatt beroendesituation. Det finns höga krav på männen att de skall vara familjeförsörjare (Blomqvist 2004), vilket gör problemet dubbelsidigt. Det gör det svårt för kvinnan att tjäna pengar och tillåtas vara ansvarig för dem, samtidigt som det är svårt för mannen att släppa ifrån sig detta ansvar med hedern i behåll. Detta är en utmaning för Sahelis arbete: att maktgöra kvinnorna till den grad att de faktiskt kan ifrågasätta dessa djupt inrotade uppfattningar hos både män och kvinnor.

Genusordningen syns i alla delar av samhället, även i de fall där män arbetar i sexarbete, då de i högre grad än kvinnor i sexarbete valt denna sysselsättning. Å andra sidan har kvinnor i sexarbete bättre tillgång till sociala tjänster såsom sjukvård. Det finns till exempel särskilda vårdinrättningar med behandling för kvinnor i sexarbete. Vi tror att det bland annat kan vara synliggörandet av gruppen som kvinnor i sexarbete utgör som lett till dessa förmåner och detta är en av anledningarna till att det arbete som Saheli utför med information är centralt i maktgörandet av kvinnorna.

Att kvinnor också betalar för sexuella tjänster, även om det inte sker i lika stor utsträckning, är ett mycket dolt fenomen. Om detta vore mer synligt skulle det kunna leda till ett ifrågasättande av uppfattningen att kvinnor och män har olika sexuella behov.

Mäns inträde i sexarbete begränsas bland annat av uppfattningar om maskulinitet och det manliga idealet. I detta ligger att mannen förväntas stå för efterfrågan och inte tillgången, liksom rädslan för att bli stämplad som homosexuell, vilket generellt inte ses som manligt i det indiska samhället. Kvinnors inträde i sexarbete begränsas inte i samma utsträckning av det indiskt kvinnliga idealet om oskuldsfullhet, vilket kan analyseras som att utförandet av sexuella tjänster ses som en del av det reproduktiva arbetet som ligger i det traditionellt sett feminina uppgifterna.

Även där både män och kvinnor sysselsätts av sexarbete är skillnaderna dem emellan stora. Mäns inträde i sexarbete präglas enligt respondenterna av en högre grad av valfrihet, men väl i sexarbete drabbas de av än kraftigare stigmatisering än kvinnor, samt har inte lika stor tillgång till sociala stödinsatser. Då problematiken kring män och kvinnor i sexarbete ser olika ut, arbetar Saheli för närvarande endast med kvinnorna.

Genomgående i vårt resultat och vår analys har varit att kvinnor och män i sexarbete till viss del är fråntagna sin kvinnlighet och manlighet genom att de har objektifierats. I diskussionen om kvinnor och män i sexarbete blir ändå konstruktioner av kvinnlighet och manlighet centrala i teman som familjeförsörjaransvaret, tillgång till sociala stödinsatser, valfrihet, det kvinnliga oskuldsfulla idealet och det manliga sexuella behovet i förhållande till kvinnors.

7 SLUTDISKUSSION

Att sitta i Sverige och skapa sig en föreställning om hur man arbetar med sexarbetare i Indien är lätt. Att föreställa sig hur det verkligen är, är svårt. Under resans gång har vi insett i hur stor utsträckning vi är präglade av bilden av kvinnor i sexarbete som offer och att man till varje pris skall ta dem därur. Bilden av kvinnor i sexarbete som offer för omständigheter och strukturer i samhället finns fortfarande kvar hos oss, men mer nyanserad och med en insikt om att de kvinnor vi mött är allt annat än passiva. Kvinnorna vi har träffat ber omvärlden att se dem som människor vilket låter som något väldigt banalt och självklart men som i själva verket är en högst relevant förfrågan då man tenderar att prata om sexarbetare som ett fenomen och problem och därmed inte se människorna bakom.

Vad som blivit tydligt när vi besökt Saheli är att de arbetar med kvinnorna i sexarbete i den aktuella situation de befinner sig. Saheli utgångspunkt är inte moraliserande om huruvida det är rätt eller fel att arbeta som sexarbetare utan inriktar sitt arbete på att stödja dessa kvinnor i deras faktiska situation. Då det i Pune, som är en relativt liten stad i Indien, finns runt 11000-12000 sexarbetare är det en omöjlighet för en organisation, eller även flera organisationer, att ta alla dessa kvinnor ur sexarbete just nu, men vad de kan göra är att hjälpa dem till ett dragligare liv. Saheli arbetar även med information för att påverka den rådande könsordningen och diskurserna om sexarbete för att påverka i ett större perspektiv. Detta är troligtvis det som i längden kommer att kunna förändra livet för kvinnorna i sexarbete, att de rådande hierarkierna förändras så att de anses värda så mycket att nya möjligheter ges dem. Att endast arbeta med kvinnor i sexarbete kommer troligtvis inte i längden att minska sexhandeln om inte strukturerna förändras. Saheli arbetar alltså i längden även mot sexarbete, men främst i och med. Genom att vara i deras område, red light area, och arbeta med dem i deras nuvarande livssituation arbetar Saheli med kvinnor i sexarbete. Genom maktgörandet av kvinnorna och genom att försöka förändra attityder från samhället för att ge kvinnorna mer respekt nu och en bättre chans att ta sig ur sexarbete arbetar de mot sexarbete. Som tidigare nämnt finns det dock en svårighet i balansen mellan att arbeta med att stödja sexarbetare och samtidigt arbeta mot sexhandel.

Det är tydligt att kvinnorna som arbetar i Saheli är mycket stolta över sitt arbete och sin insats där. Det är en Community Based Organization med hög nivå av brukarmedverkan som har gett goda resultat. Oavsett vilka strukturella förändringar

de faktiskt kan få till stånd är det tydligt att de bidrar med förändring för de kvinnor som är del av organisationen. Vi har tidigare tagit upp att en risk med empowerment i grupp är att det endast leder till en känsla av delaktighet och en bra upplevelse och att det inte skulle vara nog om varje individ i gruppen inte skulle bli stark i sig själv och den strukturella förändringen skulle utebli. När vi ser hur kvinnorna i sexarbete som blir del av Saheli genom gruppen får bättre självförtroende och en känsla av högre människovärde anser vi att detta, även utan strukturell förändring och en enhetlig personlig styrka, är ett positivt resultat i sig. Kvinnorna är fortfarande kvar i sexarbete, men med högre respekt för sig själva och erhåller ibland även mer respekt från andra. Stärkandet av kvinnorna i sexarbete är en av de saker de kan arbeta med under rådande omständigheter.

Under arbetet med studien har det blivit påtagligt att empowerment och feministisk teori går hand i hand. Båda teorierna handlar om att medvetandegöra och stärka förtryckta människor. Det blir extra tydligt i Sahelis arbete med kvinnor i sexarbete då förtrycket handlar om den rådande genusordningen. Saheli arbetar inte efter en uttalad feministisk linje, men vi tycker oss se denna teori i deras praktiska arbete.

Det är tydligt att samhällets stigmatisering av kvinnor i sexarbete påverkar Sahelis arbete då de varken får det politiska eller finansiella stöd de egentligen anser sig behöva. Stigmatiseringen syns också i det direkta arbetet med kvinnorna i sexarbete då samhällets bild speglas i deras egen bild av sig själva. Saheli arbetar i första hand med att stärka kvinnorna och deras självrespekt då det är svårt att arbeta med en grupp av medlemmar som inte ser sina egna människovärden. För en strukturell förändring av samhällets syn på sexarbete och människorna däri krävs ett globalt engagemang. Även om man utbildas till yrken för att arbeta med att hjälpa andra människor så är den stigmatiserande bilden närvarande. Bilden av hur man arbetar med kvinnor i sexarbete behöver också nyanseras. Att arbeta med att stärka kvinnor i sexarbete utan att direkt ta dem därur fanns inte ens med i vår föreställningsvärld tidigare. Erfarenheterna på Saheli har bidragit med en ny syn på hur man kan, och kanske även bör, arbeta med problematiken kring sexarbete. Då samhället i princip inte erbjuder några alternativ för dessa kvinnor måste arbetet börja med dem i deras situation. För en hållbar förändring krävs också att dem som arbetet innefattar själva är aktiva och övertygade om att de värda en förändring och vill arbeta för den samt att förändringen i första hand kommer inifrån istället för utifrån.

Det står klart att en så stor industri som sexhandeln som förtrycker kvinnor världen över inte hade varit möjlig utan genusordningen som sätter män som norm och kvinnor som avvikande från denna norm. Att kvinnor förväntas tillfredsställa män påverkar inte bara sexhandeln utan även synen på kvinnor generellt. En liten organisation som Saheli, uppbyggd av kvinnor som själva arbetar i sexarbete, som kan börja utmana dessa strukturer med sin blotta närvaro kan få agera vägvisare i den globala kampen mot olika former av förtryck.

8 REFERENSLISTA

Litteratur:

Acharya, Shankar/Cassen, Robert/McNay, Kirsty (2004): *The Economy – past and future* i Dyson, Tim/Cassen, Robert/Visaria, Leela (red): *Twenty-first Century India. Population, Economy, Human Development, and the Environment*. New Dehli: Oxford University Press

Adams, Robert (2003): *Social work and empowerment*. Basingstoke: Palgrave Mcmillan

Allen, Tim/Thomas, Alan (2000): *Agencies of Development* i Allen, Tim/Thomas, Alan: *Poverty and development into the 21st century*. New York: Oxford University Press Inc.

Ambjörnsson, Fanny (2003): *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront förlag

Andersson, Bengt-Erik (1994): *Som man frågar får man svar – en introduktion i intervju- och enkätteknik*. Kristianstad: Rabén Prisma

Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt (2007): *Empowerment - ett modeord?* i Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt: *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup

Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt (2007): *Utmaningar inom socialt arbete* i Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt: *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup

Bagchi, Jasodhara (1995): *Kapitel 1* i Bagchi, Jasodhara (red): *Indian Women. Myth and reality*. Hyderguda: Sangram books (India) Limited

Blomqvist, Gunilla (2004): *Gender discourses at work: export industry workers and construction workers in Chennai, Tamil Nadu, India*. Göteborg: Department of Peace and Development Research Göteborgs Universitet

Blomqvist, Gunilla (1998): *Vem gör jobbet och vad är det värt? Kön arbetsfördelning och mänskliga rättigheter i ett globalt perspektiv*. Stockholm: Federativs förlag

Boontinand, Jan (2005): *Feminist Participatory Action Research in the Mekong Region* i Kempadoo, Kamala: *Trafficking and prostitution reconsidered – New perspectives on migration, sex work and human rights*. Boulder: Paradigm Publishers

Butler, Judith (1990): *Gender trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge

Cassen, Robert/McNay, Kirsty (2004): *The Condition of the People* i Dyson, Tim/Cassen, Robert/Visaria, Leela (red): *Twenty-first Century India. Population, Economy, Human Development, and the Environment*. New Dehli: Oxford University Press

Cassen, Robert/McNay, Kirsty/Unni, Jeemoi (2004): *Employment* i Dyson, Tim/Cassen, Robert/Visaria, Leela (red): *Twenty-first Century India. Population, Economy, Human Development, and the Environment*. New Delhi: Oxford University Press

Cornish, Flora (2006): *Empowerment to Participate: A Case Study of Participation by Indian Sex Workers in HIV Prevention*. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. 16: 301-315. Published Online in Wiley InterScience (www.interscience.wiley.com)

Ehrenreich, Barbara/Hochschild, Arlie Russel (2003): *Introduction* i Ehrenreich, Barbara/Hochschild, Arlie Russel: *Global woman : nannies, maids, and sex workers in the new economy*. London: Granta books, 2003

Esaiasson, Peter/Gilljam, Mikael/Oscarsson, Henrik/Wängnerud, Lena (2004): *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordsteds Juridik

Freire, Paulo (1972): *Pedagogik för förtryckta*. Stockholm: Gummessons

Gangoli, Geetanjali (2006): *Prostitution in India: laws, debates and responses* i Gangoli, Geetanjali/Westmarland, Nicole: *International approaches to prostitution. Law and policy in Europe and Asia*. Bristol: The Policy Press

Gemzöe, Lena (2002): *Feminism*. Stockholm: Bilda förlag

Hirdman, Yvonne (2003): *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber

Husom Løken, Kårhild (2007): "Svaga röster ska också höras" - brukarmedverkan inom den psykiska hälso- och sjukvården i Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt: *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup

Johansson Wennerholm, Carolina (2002): *Crossing borders and building bridges: the Baltic Region Networking Project* i Masika, Rachel/Williams, Suzanne: *Gender, trafficking and slavery*. Oxford: Oxfam GB

Järvilouma, Helmi/Moisala, Pirkko/Vilkko, Anni (2003): *Gender and Qualitative Methods*. New Delhi: SAGE Publications India Pvt Ltd.

Kale, Sumita/Bhandari, Leveesh (2007): *Pune* i Kale, Sumita/Bhandari, Leveesh (red.): *Indian States at a glance 2006-07: Maharashtra*. New Delhi: Dorling Kindersley (India) PVT, Ltd.

Kapadia, Karin (2002): *The Politics of Identity, Social Inequalities and Economic Growth* i Kapadia, Karin: *The Violence of Development. The Politics of Identity, Gender and Social Inequalities in India*. London: Zed Books Ltd.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

- Masika, Rachel/Williams, Suzanne (2002): *Editorial* i Masika, Rachel/Williams, Suzanne: *Gender, trafficking and slavery*. Oxford: Oxfam GB
- Moghadam, Valentin M. (2005): *Globalizing Women: Transnational Feminist Networks*. Baltimore: John Hopkins University Press
- Murray, Alison (1998) *Debt-Bondage and Trafficking: Don't believe the Hype* i Kempadoo, Kamala/Doezema, Jo: *Global sex workers: Right, resistance, and redefinition*. New York: Routledge
- Parpart, Jane/M. Rai, Shirin/Staudt, Kathleen (2002): *Rethinking em(power)ment: gender and development: an introduction* i Parpart, Jane/M. Rai, Shirin/Staudt, Kathleen: *Rethinking Empowerment: Gender and development in a global/local world*. London: Routledge
- Raju, Seraswati (2006): *Locating women in social development* i Kundu, Amitabh (red.): *India Social Development Report*. New Delhi: Oxford University Press
- Runkle, Susan (2005): *Broken lives, desperate choices: The political economy of global sex trafficking*. Manushi 02577305; 2005; 146, s. 16-21. New Dehli: Manushi Trusts
- Rønning, Rolf (2007): *Brukarmedverkan och empowerment - gammalt vin i nya flaskor?* i Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt: *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup
- Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh (2008): *Annual Report 2007-2008*. Pune: Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh
- Starrin, Bengt (2007): *Empowerment som förhållningssätt - kan vi lära oss något av Pippi Långstrump?* i Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt: *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup
- Tengqvist, Anna (2007): *Att begränsa eller skapa möjligheter - om centrala förhållningssätt i empowermentarbete* i Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt: *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup
- Thorbek, Susanne (2002): *Prostitution in a Global Context: Changing Patterns* i Thorbek, Susanne/Pattanaik, Bandana: *Transnational prostitution*. New York: Zed Books
- UNDP (2007): *Human Development Report 2007/2008. Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*. Hampshire: Palgrave Macmillan
- UNDP/Saheli HIV/AIDS Karyakarta Sangh (2007): *Progress Report August 2006-March 2007*. New Delhi: UNDP-TAHA
- Westerlund, Hugo (2007): *Det finns bruk för alla - empowerment utanför arbetsmarknaden?* i Askheim, Ole Petter/Starrin, Bengt: *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerup

Internet:

Ekonomisk information om Indien
<http://www.regeringen.se/sb/d/3895>
081024

Aktuell valutakurs
www.forex.se
081208

HIV/AIDS - TBC
<http://www.searo.who.int/en/Section10/Section2097/Section2129.htm>
081031

HIV/AIDS UNDP
www.undp.org/hiv/events/mexico-conf/docs/UNDP%20response%20to%20AIDS%20-%20English.pdf
081128

Statistik och grundläggande information om HIV/AIDS
<http://www.unicef.se/om-unicef/fakta-om-unicef-och-barns-rattigheter/fakta-om-barns-rattigheter/barn-och-aids>
081031

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer i Humanistisk och Samhällvetenskaplig forskning
<http://www.codex.vr.se/oversikter/humsam/humsam.html>
081023

BILAGA 1

Questionnaire:

Information about the thesis

General questions:

How did you first come in contact with Saheli Sangh?

How did you become a peer educator?

How long have you been a peer educator?

Why did you become a peer educator?

When did you first come to the red light district of Pune?

Do you still work in sex work? Brothel based?

Work:

What are your working tasks/assignments as a peer educator?

What, in your opinion, is the most important work that Saheli Sangh perform? Your own work?

In what way do you work:

with individuals/women in sex work?

empowering?

with health issues?

with legal rights?

informative? --> with other people than women in sex work (schools, the community etc)

How has your work changed over time?

How has the fact that you are part of the community and thereby your ability to look at sex work from an inside perspective influenced your work?

Do you think it would be possible to work as a peer educator if you're not part of the community?

As a peer educator have you ever worked with male sex workers?

Do you think that women in sex work need more/other form of support/guidance/counseling than men in sex work?

Why do you think that women are more likely to end up in sex work than men?

Theories/Methods:

What is the training to become a PE?

What is your opinion on the training? Has it helped you in your work as a peer educator?

Have you taken part in forming the way in which the peer educators and Saheli Sangh is working?

What type of guidance from Saheli Sangh as an organization do you have in your work?

How is that helpful in you work as a peer educator?

Attitudes:

How would you describe your relationship as a peer educator with the women in sex work?

What do the brothel keepers think of your work as a peer educator, and you interacting with the women in sex work

Does the brothel keeper where you work as a sex worker know that you are a peer educator?

What does he/she think about that?

Has it made your work as a peer educator more difficult?

Do you ever notice the attitudes that people in the society have about sex workers?

What are they?

Do you ever notice the attitudes that people in the society have about people working with women in sex work (like the peer educators, the Saheli Sangh etc.)? What are they?

How do these attitudes influence your work?

Have the attitudes changed over time? (from the women, the brothel keepers, society)?

Changes and ideas:

Do you feel that you have the power to influence your own work and tasks?

Do you feel that you have the power to influence the work of Saheli Sangh in general?

Is there anything you would like to change in your work as a PE? In Saheli Sangh in general? What?

What do you think need to change in the society to facilitate your work and the situation for women in sex work?

What do you think about the laws about sex work and how they should be changed? (legalisation/stricter laws against sex work)

Do you think your life has changed since you started as a PE?